

Trilanna

študentski časopis, četnik, 18.3.1982, št. 17/18, cena 10 din

Uvodnik

Utopija političnega programa

V času priprav na kongrese družbeno-političnih organizacij postaja oblikovanje političnega programa glavna, če že ne tudi edina naloga. Vse obsežne in profesionalizma polne priprave neizbežno pečatijo naravo političnih programov in resolucij, vsakodnevno delovanje družbeno-političnih organizacij in njihovih organov pa zadobi v prihodnost zroč in preteklost analizirajočo naravo. Politizacija politike prinese kopico empiričnega materiala za analizo svojevrstnega družbenega metabolizma.

Vključevanje Zveze socialistične mladine Slovenije na Univerzi Edvarda Kardelja v predkongresne priprave zahteva posebno pozornost. Pahljača institucionalizirane nujnosti, kar periodičnost kongresov prav gotovo je, zapodi sapice v koticke politične pasivnosti in zavetja, kjer je obljuba delovanja pomenila že delovanje samo. Za preizkus pragmatičnega poslanstva so ti trenutki zmagoslavja institucionaliziranih oblik delovanja primerni, da se jim samozadovoljno zaupa tudi v bodoče.

Univerzitetna konferenca ZSMS je pred dobrim tednom (v sredo, 10. marca 1982) preživela programsko volilno konferenco in na njej sprejela tudi poročilo o svojem delu. Tovrstne manifestacije življenjskosti organizma, kakršen je UK ZSMS s svojimi osnovnimi organizacijami ZSMS, prinašajo tudi programe dela in tudi zadnja programska volilna konferenca se ni končala brez operativnega programa dela UK ZSMS.

Soočenje s potekom programsko volilne konference pomikamo v zaključne vrstice tega zapisa. S poizkusom osvetlitve nekaterih tradicionalnih oblik politične akcije bomo pokazali na možnost in nujnost, da se te oblike politične akcije sprevržejo v nerealne obljube in realne samoprevare. Utopija političnega programa se nakazuje kot realna.

Utopija, kot vizija razrešenih protislovij in kot dosežena nedosegljiva odrešitev, naj ne bi bila sopotnica tistega družbenega delovanja, ki si kot svoj cilj zastavlja spreminjanje družbenih odnosov. Utopična zasnova družbene akcije ni vedno samozavestna refleksija družbenih protislovij in izoblikovanje samozavoljujoče ahistorične razrešitve. Utopična zasnova je kot nereflimirana in v sedlo nujnosti posajena priprava političnega delovanja tudi dejansko prisotna. Idealizem neke zasnove prerašča v utopijo, brz ko se umakne za že utrte in statutarne določene oblike akcije, kjer se nesposobnost prikrije z uporabo vedno aktualnih problematizacij, vedno svežih problemov, ki se jih nikoli ne poskusi dokončno rešiti. Idealizem išče rešitev, utopizem jo najde v samem reševanju.

Predmet te analize sta vsebina in narava operativnega programa dela. Če z vsebino političnega akta pojmuje opredelitev tistega, kar bo predmet akcije, potem z izrazom narava političnega akta skušamo opozoriti na razmerja v institucionalni konstrukciji. Narava političnega akta tako odraža odnose med subjekti (pisci in deklaratorji teksta) ter objekti (konsumenti političnih navodil). Statuti družbeno-političnih organizacij nam dajejo le delni odgovor na vprašanje, kaj je institucionalna konstrukcija politične organizacije. Naštevke organizacijskih oblik in opredelitev nalog organov ne zaobseže oblik dela, ki se tesno vežejo na vsebino politične akcije in si jemljejo statutarne določila le kot golo normativno podlago. Tako je potrebno statutarne, normativne skelate dopolnjevati z vsebino in političnim programom; resolucije in podobni dokumenti so normativni minimum, ki je potreben, ko se umešča vsebino dela v organizacijsko zgradbo. Uresničljivost v resolucijah zastavljene vsebine je tako v izhodiščni točki povezana z iskanjem kanalov za udejanjanje te vsebine. Določitev nosilcev funkcij sama po sebi še ne zagotavlja uresničitve vsebine. Realnost zastavitve politične akcije je totaliteta, ki odraža preplet organizacijsko-izvršilne strukture in uresničljivost vsebine. Ob pomanjkanju vsebine v politični akciji začne delovati prazna organizacijska struktura, in uresničljivost vsebine. Ob pomanjkanju vsebine in narave političnega akta, lahko ugotovimo, da je analiza narave političnega akta predpogoj za oceno realnosti same vsebine. Forumsko delujoče politične strukture opravičujejo naravo svojega dela z nujnostjo svojega obstoja v organizacijski shemi. Politično delovanje, ki je življenjsko odvisno od normiranih organizacijskih oblik in kjer lahko togost dela najde največjega zagovornika v statutarjih določilih, se ne more izogniti vsakodnevnu forumskemu delovanju.

V razmerah, ko organizacijska struktura ni popolnoma zasedena s kadri, se nastale praznine v že normiranem vsebinskem delovanju začno kazati kot simptomi stalno prisotnih protislovij. Prvi korak v njihovem razreševanju pa je zopet forumska akcija. Ocene dela družbeno-političnih celic so prepogosto le veliko opravičilo in poskus zagotoviti si priznanje, da je njihovo delo v organizacijski strukturi nepogrešljivo. Tako ocena, ki naj bi razkrivala družbena razmerja in odnose, v tistem delu, kjer mora spregovoriti o uresničevanju nalog in o analizi teh odnosov, prinese le ugotovitve, ki vedno potrjujejo delo politične celice in ga označijo kot nepogrešljivo. Pomanjkanje vsebinskega dela se tu opravičuje z nujnostjo, da v določeni družbeni sredini obstaja organizirana politična celica. Krožnica, kjer se izmenjava manjko vsebinskega dela z glorifikacijo nujnih drobnih uspehov gole organizacijske strukture, v času kongresov družbeno-političnih organizacij pričinja dobivati nov polmer.

II

Univerzitetna konferenca ZSMS je konferenca vseh osnovnih organizacij ZSMS na posameznih visokošolskih organizacijah Univerze Edvarda Kardelja. Predsedstvo UK ZSMS je kot politični izvršilni organ UK ZSMS izpostavljeno možnosti, da deluje kot eden od zgoraj označenih golih organizacijskih tvorbo.

V preteklih predkongresnih pripravah se je večkrat izpostavil poseben položaj obeh Univerzitetnih konferenc, UK ZSMS Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani in UK ZSMS Univerze v Mariboru. Predlagalo se je, in tudi zahtevalo, ukinitve teh dveh organizacijskih in delovnih celic ZSMS in njuno vključitev v Občinske konference ZSMS. Dosedanja analiza je opozorila na naravo tovrstnih posegov, ki se ne ukvarjajo z vsebinsko platjo statusa obeh UK ZSMS, temveč s pomočjo neke lažno radikalizirane ocene zastavljajo vprašanje na organizacijsko statusnem področju. Zopet se izpostavljamo nevarnosti, da bo razreševanje v skeletu institucionalne konstrukcije ZSMS poskušalo zamolčati posebno vsebino, ki jo lahko izpostavi samo obe UK ZSMS. Možnost, da se lahko organizacijska celica ZSMS ukvarja s specifičnimi problemi, še ne pomeni, da jih bo skušala uveljavljati na poseben način. Študentje pač niso posebna družbena kategorija. Njihov socialno ekonomski položaj je enako ogrožen, kot je ogrožen socialno ekonomski položaj delavskega razreda. In občinske konference ZSMS niso noben garant za razredno zrenje na protislovja družbenega razvoja. Organizacijska struktura politične organizacije je lahko le sredstvo za uveljavljanje vsebine politične akcije, nikakor pa ne more biti edini cilj. Forumsko delovanje pa je značilnost premnogih konferenc ZSMS in ne »študentska« posebnost obeh UK ZSMS.

Ta opredelitev je bila nujno potrebna, da bi se preprečilo napačno razumevanje kritike dela UK ZSMS Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, ki bo sledila v nadaljevanju.

Posamezne OO ZSMS naj bi preko Predsedstva UK ZSMS usklajevale smer akcije. Žal pa so pota oblikovanja usmerjena v nasprotno smer. Inicijativna vloga Predsedstva UK ZSMS postaja prevladujoča.

Spekulativne konstrukcije političnih forumov niso tuje delovanju UK ZSMS. Posamičnost OO ZSMS je dosegljiva v pasivni obliki in še animacijsko »poslanstvo« občnosti UK ZSMS oblikuje posebno zanimanje interesov UK ZSMS. Številne posamičnosti (OO ZSMS) lahko manifestirajo svojo občnost znotraj institucionalne konstrukcije v obliki programske volilnih in problemskih konferenc UK ZSMS, ki se sestanejo le nekajkrat na leto. Na konferencah pa je obče soglasje potrebno verificirati. Predlog skupnih stališč je delo predsedstva UK ZSMS in tako je posebna posamičnost s statutarne opredelitvijo vloge predsedstva povzdignjena na raven štarne občnosti. Delegacije pa morajo svoja posebna in posamična stališča povzdigniti na raven občnega. Pluralizmu v soočanju posameznih stališč na strani delegacij OO ZSMS oponira na strani predsedstva UK ZSMS monizem izoblikovane predloge. S to trditvijo pa ne zanikamo demokratičnosti, ki jo statutarne ureditve obsega, ko opredeljuje vlogo in način dela predsedstev konferenc ZSMS. Tu je mesto, kjer utopija političnega programa naleti na plodna tla. OO ZSMS lahko razpolagajo z ugotovitvami in dejstvi iz njihove delovne sredine. Občnost programa UK ZSMS pa se vedno ujame na empirijo zbiranja neposrednih informacij. Zatakne se tako, da se vezi pretirajo popolnoma in, le švji prve pomoči vzdržujejo stik z OO ZSMS. Kljub

temu pa je občemu interesu omogočeno, da samostojno funkcionira dalje, kajti nemogoče ga je oblikovati v eni sami OO ZSMS. Tako je forum ZSMS ujet v institucionalni skelet, kjer je mogoče mišičevje dočene kvalitete smiselno pripeti le na določene kosti. Tovrstna zakonitost sili predsedstvo UK ZSMS v samoiniciativno oblikovanje programov dela UK ZSMS. Utopične razsežnosti političnega programa pa privrejo na plan, ko se izkaže statutarne manipulacija z OO ZSMS kot nemogoča in je potrebno zastaviti delo na možnosti, ki jih nudi kadrovska sestava članov predsedstva. Naslanjanje na neke neobstoječe subjekte v uresničevanju občnega programa ni mogoče. In dejansko razmerje sil v ZSMS na univerzi potrjuje te ugotovitve. Že dve leti so konference ZSMS na univerzi nesklepčne in predsedstvo UK ZSMS se srečuje z številnimi težavami pri uresničevanju lastnega programa. Utopičnost zastavitve se potrjuje v vztrajanju na statutarne predpisani obliki dela, ki še vedno računa s procesom pobčevanja posebnih interesov in stališč, dejanske razmere pa dokazujejo, da je poobčitev interesov lahko le rezultat dela »strokovnih« kadrov v predsedstvu, nikakor pa ne delegatskega soočanja in preverjanja vsebine.

Program dela UK ZSMS za naslednje obdobje mora poseči v to razsežnost delovanja UK ZSMS in temu primerno zastaviti akcijski program. V njem ne more biti mesta za katalog večno prisotnih problemov, ki jim vsakodnevno aktualnost vračajo le forumske spekulacije. Družbena protislovja se manifestirajo v zelo mistificiranih oblikah, obklesana in prilagojena ideologiji deskripcije teh protislovij. Pojavne oblike protislovij, ki jih zaznavajo organi političnih organizacij in celice katerihkoli organizacijskih struktur prilagodijo dostopnost podatkov do tiste mere, ki še omogoča že ustaljeni način reševanja.

Tako se forum ZSMS srečuje z socialno ekonomsko problematiko študentskega standarda, ki jo lahko razbere le na sestankih raznih socialno ekonomskih komisij, nikakor pa ne pri izvornih empiričnih podatkih. Stvar je potrebno zagrabiti pri korenu in k temu prijemu ne vodi idealistično zastavljeni program dela, ki se popolnoma ujema z standardi formalistične vsebine.

III

Zadnja programska volilna konferenca UK ZSMS je zadosten dokaz za protislovnost zagovarjanja vsemoči statutarne—sistemskih oblik dela. Normativna nujnost programa dela UK ZSMS se je izkazala le za potrebo predsedstva UK ZSMS. Na poročilo o delu delegati konference niso imeli pripomb. Avtarkičnost občnosti dela predsedstva UK ZSMS je dobila nemo delegatsko potrditev. In ob brezvsebinskem molku se vprašanje utopičnosti zastavlja ponovno. Tokrat se poizkus, da se potrdi predpostavljene skupni, občni interes, izkaže kot popolnoma nepotrebno početje in sklic delegatske konference, ki ne more izraziti nobenega pomisleka na predloženo oceno in predlog dela, ki je le dejanje statutarne tradicije v čast. Tudi formalistične formule so izgubile svojo nevsebinsko vsebino.

Pa vendar so si nekateri izmed delegatov »drznili« nasprotovati ponovni kandidaturi enega izmed članov predsedstva UK ZSMS, ne da bi ocenili njegovo delo v preteklem mandatu.

IV

Zastavljen je korak naprej k demistifikaciji vsemogočnosti sistemskih normativnih rešitev, ki nadevajo železne srajce forumskim oblikam dela in prekrijejo še zadnje ostanke žive vsebine. Idealistično in nadebudno zasnovan program dela se ob demistifikaciji organizacijskih možnosti za uresničitve le-tega izkaže za golo utopijo. Teoretsko delo se kaže v razmerah razpadajoče organizacijske vserešljivosti kot edina možnost, da se najde realna tla za zastavitve politične akcije.

Labirint organizacijske strukture skrbno čuvajo minotavri, ki vidijo v vsakem dvomu v vsemogočnosti organizacijskih rešitev neposredni napad na temelje družbene ureditve. In tem minotavrom organizacijskih templjev še nismo povedali zadnje besede.

O racionalnem in politiki

I.

Vsak filozofski sistem poskuša prav zaradi tega, ker je koncipiran kot sistem, razviti neki pogled, ki bi bil vseobsegajoč. Ker je zaradi obstoja različnih sistemov (in to sočasnega obstoja) osnovna enotnost filozofije izgubljena, je odgovor na vprašanje o objektu filozofske raziskave določen z njo samo, in to ustrezno osnovnim predpostavkam vsake posamične teorije. Le s stališča ene teorije so ostale v razvojnem odnosu njene predhodnice, vendar pri tem tudi ne gre za neko časovno sosledje.

Problemi, ki se jih loteva filozofska raziskava, so po sami definiciji filozofije problemi univerzalnega karakterja; torej gre za človeka samega, za človekovo eksistenco in njegov odnos do sebe, družbe in sveta.

Vsi metafizični sistemi v filozofiji temeljijo na iskanju »absolutnega znanja«. Reakcija proti takemu početju pa vedno končuje v empiricizmu. Engels je tako menil, da je to nasprotje med absolutnim znanjem in našo nesposobnostjo, da bi dosegli vsaj zadovoljiv nivo znanja, glavni razlog za intelektualni napredek. (1) Vendar tako pojmovanje človeškega napredka skozi nasprotja oz. protislovja predpostavlja stalnost (intelektualnega) napredka ali pa vsaj njegovo intervencijo pri razrešitvi protislovij, ko se nakopičijo. Tako zamišljen enosmerni sistem se ne da odpraviti kar tako kot plod optimizma 19. stoletja ali kot naivno zaupanje v (intelektualni) napredek.

nalnost/neracionalnost, pod od Uma do »Racionalnega ekonomskega subjekta«, od Kanta do Adama Smitha — to je pot iz »primata praktične filozofije« do »kritike politične ekonomije«. Politična ekonomija torej ni možna kot neki novi metafizični sistem(5) ali kot racionalna razlaga zanj, saj je njeno dejansko mesto drugje.

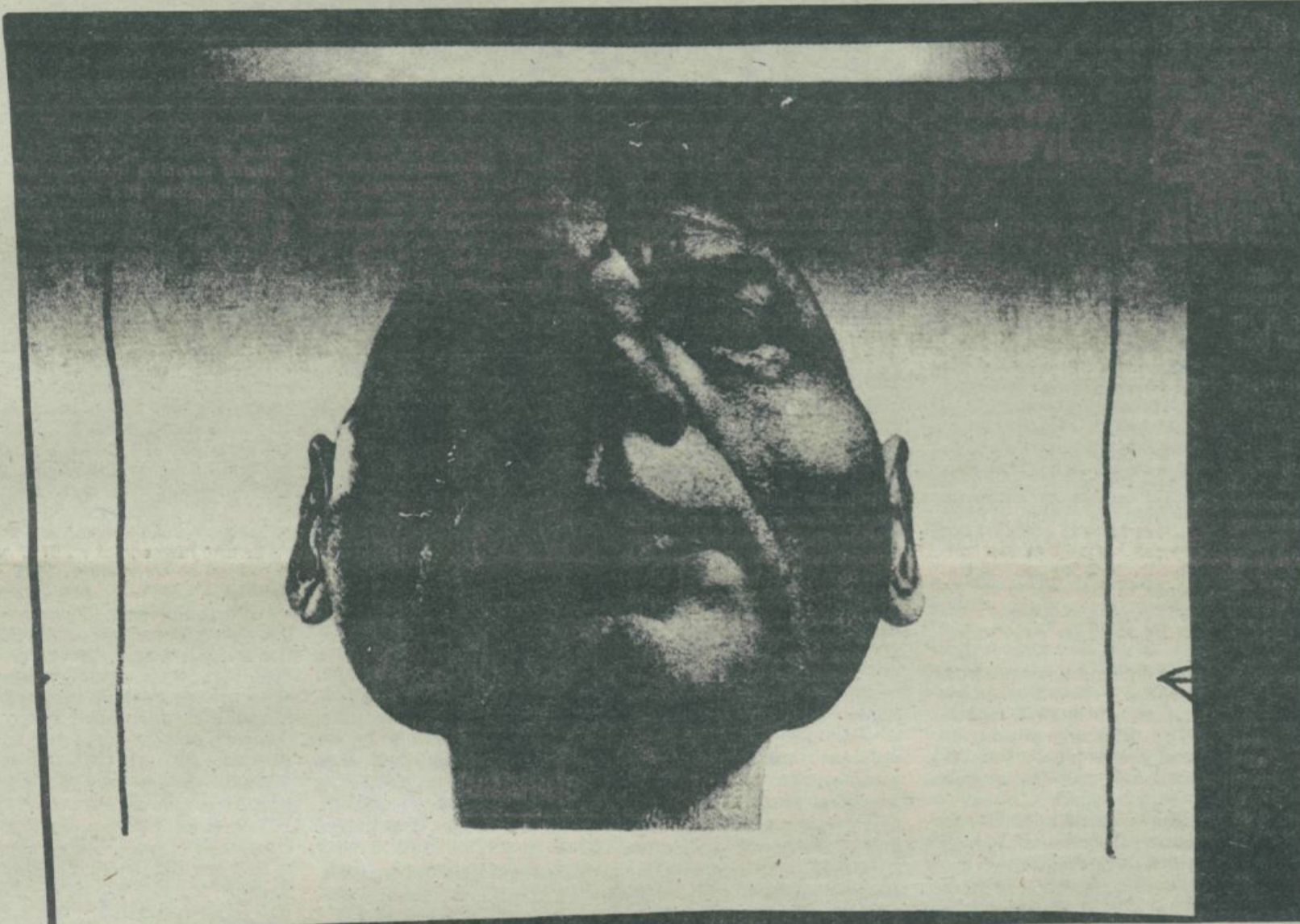
Nasprotno, praksa kot antipod teorije, kot abstraktna zmožnost človeka, da se sooča s stvarmi na racionalen in ustvarjalen način, taka »praksa« nas pripelje do nekakšnega inverznega mehničnega materializma. Le da pri taki praksi ni idealni pojem stroj, kot je to v mehničnem materializmu, ampak gibanje kot »teoretski flogiston«. Šele konkretno—praktično preseganje take »absolutne prakse« pokaže, da praksa kot abstraktna, vseobsegajoča in nedoločljiva človekova lastnost, kot njegova potencialnost samo rešuje problem, kako pa ga razložiti, ko pa vemo, da ni živ stroj oz. da je prenos tega modela iz tehnike/mehanike nezadosten.

Preseganje idealizma in materializma se v odnosu dileme metafizike — empiricizem postavi v drugačni luči. Zgodovinska dimenzija »produkcije ljudi in stvari« naj bi bila tista, ki bo razložila svetovno zgodovino in iz nje tendence, alternative in predpogoje za racionalno delovanje.

To poskušano transcendiranje pozicij materializma in idealizma pripelje do centralnega mesta prav politično prakso. Filozofija postane neke vrste meta—teorija politične akcije, ki naj bi bila istočasno tudi filozofska pozicija.

nostjo kot z racionalnostjo je privedlo najprej do pojmovanja znanosti kot »čiste tehnike«. Samo objektivni, tj. zunanji vzroki niso zadosten razlog za razumevanje stalinizma, saj je teorija(9) njegov konstitutivni element in njegova presaditev z bajoneti po 2. svetovni vojni ne pomeni, da ne more uspevati tudi v pogojih razpada meščanskega parlamentarizma.(10) Aktualnost (neo)stalinizma pa prav vprašanje racionalnega v politiki posebej izpostavlja.

Če je znanost »čista tehnika«, če so politični voditelji »inženirji človeških duš« — kje je racionalnost? Stalinški birokrat vidi v svojem diskurzu svoje obnašanje v smislu industrijske graditve, napredka, znanstvenega planiranja in racionalne organizacije družbe. Racionalnost je torej v udejanjenju cilja, pri čemer je znanstvenost predpostavljena; vsakokratna znanost je torej samo »tehnika« in je nevtralna. Funkcioniranje sistema je zato racionalno, saj vodi h »končnemu cilju«, in disfunkcije so »kontrarevolucionarna dejavnost« ali (v neostalinizmu) norost. Empirična kritika neučinkovitosti sistema v ekonomskem smislu, njegove nefunkcionalnosti v političnem je osnova za dejansko kritiko, v kolikor je sistem ne uspe zajeti vase ravno z novimi obljubami v cilju doseganja racionalnega »končnega cilja«. In ker ni direktne zveze med ekonomsko nerazvitostjo in totalitarizmom v imenu racionalnosti in razvoja, zato sta pod vprašanjem prav racionalnost in znanstvenost take politike in ne čas, ko bo industrijska baza družbe zgrajena in dovolj močna.

Liberalistično pojmovanje napredka, ki se je prikradlo tudi v dediščino socializmov 19. stoletja, in moderne sistemske teorije, ki nastopajo kot »sodobna znanost«, imajo skupno osnovno predpostavko. Gre za »slabo neskončnost«, ki nas v nekakšni kantovski perspektivi pelje k realizaciji ideala, ki je bil formalno in »a priori« predpostavljen in ki naj bi bil idealna identiteta absolutnega znanja in empiričnega sveta.

Protislovje med metafiziko in empiricizmom(2) se je kazalo kot antinomija v zgodovini filozofije. Ali lahko na tej podlagi utemeljimo tezo o neki večni dialektiki med metafizičnimi sistemi, ki da jih nadomesti njihova empiricistična kritika, katero bi presegel novi metafizični sistem? Kantov kriticizem te antinomije ni mogel razrešiti, razen v kolikor jo je izpostavil. Vera v neskončni napredek ali pa pogled, ki predpostavlja ravno tako neskončno zamenjevanje sistema s sistemom, ne da bi se vprašal za zgodovinsko—ideološko utemeljenost vsakokratnega sistema — vse to ostaja na teoretični ravni Kantovih antinomij.

Kant tega problema antinomij ni mogel rešiti teoretično. Kakor dolgo bomo gledali na razlike med filozofskimi koncepti kot na samo teoretske razlike, bo naš koncept ostal čisto epistemološki in naša pozicija čisto teoretska. Prav uvedba primata »praktičnega uma« omogoči uvedbo človeške prakse in prestavi polje, na katerem iščemo rešitev.

Kar je problematično, je torej univerzalni karakter filozofske raziskave. Marxovo stališče je bilo, da lahko teoretična protislovja najdejo rešitve samo na praktičen način, torej da ne gre za epistemološki problem, ampak za stvarni problem, ki ga filozofije niso mogle rešiti, ker so ga obravnavale samo teoretično.(3)

Ponovna uvedba človeške prakse v področje filozofskega razpravljanja zato sproži problem racionalnosti. Teorijo smo ponavadi identificirali kot racionalno raziskavo. Kje je potem ustrezno mesto za prakso? Lahko rečemo, da je praksa racionalna, lahko pa raziščemo meje teoretske racionalnosti. Prva možnost dejansko ne reši ničesar, razen da spremeni nazive znanim pojmom in področjem; druga možnost je predvsem predlog. Raziskava teoretske racionalnosti ni mišljena v Kantovem smislu, kjer naj bi um obdržali v lastnih mejah, da se ne bi izgubili v metafiziki.(4) Ker filozofija ni znanost — sodobna znanost, ki se je iz nje emancipirala — filozofija ne more imeti posebnega lastnega predmeta raziskave, kot ga imajo posebne znanosti. Kantova destrukcija metafizike pa ostaja danes tisto »kantovstvo« v metafiziki, pa čeprav samo v implicitnem smislu.

Zato taka raziskava teoretske racionalnosti mora vsebovati raziskavo odnosa med filozofijo in posebnimi znanostmi, saj slednje predstavljajo del produktivne prakse. Samo analiza človeške prakse, strukturirane kot produkcijski (industrijski) proces, kot odnos sodobne družbe do narave in same sebe, nam lahko da primeren metodološki pristop. Sestop iz filozofske »čiste« racionalnosti v ekonomsko racio-

Filozofija Marxa in Engelsa tako postane znanost, saj »znanstveni socializem« pretendira na znanstvenost, da bi prav z njo razložil(6) nujnost določene politične akcije. Ker Um še ni princip tega sveta in ker je politična akcija racionalna, saj je znanstvena, je samo taka politična akcija filozofska in zastopa udejanjenje filozofije in Uma.

S tem je krog zaprt in smo pri izhodišču, ko je možna samo empiristična pozicija.(7) Iluzije, samoprevare in »ideološkičnost« (v Marxovem smislu sprejnjene podobe dejanskih odnosov in interesov) so zadostna osnova za empiricistično kritiko gibanja, ki jih nujno proizvede v svoji praksi. Neracionalnost take racionalnosti se »od znotraj« vedno vidi kot razkorak med cilji in sredstvi, »od zunaj« pa kot empirični podatki o pomanjkljivostih, neuspehih in spodrseljajih.

II.

Politika ni znanost; kaj pa je potem s politično znanostjo (politologijo)? Politični znanosti, kot jo poznamo danes, so znane določene tehnike raziskav javnega mnenja, tehnike socialne kontrole in tehnike za določanje prioritete političnih ciljev. Na samo konkretno politiko pa ne more vplivati, oziroma vpliva v toliko, kolikor je filozofska. Njena interdisciplinarna narava(8) vsebuje tudi to komponento; zato pa je za nas zanimiva filozofija — ali kot ideologija gibanja ali kot poskus lastnega udejanjenja, kjer je ne le ideološka predpostavka, ampak je za politično gibanje konstitutivna.

Racionalnost neke politike seveda ni nujno takšna, kot jo sama razglasa, saj politična stranka, gibanje ali skupina po sami definiciji predstavljajo »zainteresirano zavest«, celo če nastopajo v splošno družbenem imenu ali v interesu prihodnosti človeške družbe. Prav ta njena posebnost v odnosu do splošnega in vsakršnega posamičnega je njena usoda, da ostane politika, oziroma da ima ob splošnih še svoje lastne interese, ki se ji vedno znova prikradejo skozi »buržoazno državo« ali skozi »problematiko gospodarskega razvoja« — če gre za socialistično politiko, torej »znanstveni socializem«, ki je marksizem. Siceršnja politika tega stanja — za razliko od »znanstvenega socializma« — nima namena preseči; in če se ji že problematika »znanstvenega socializma« vsiljuje, se ji vsiljuje, ne da bi jo želela ali ne da bi bila socialistična, vsiljuje se ji v toliko, ker je to problematika, ki presega samo problematiko izgradnje konkretnega socializma.

Preživele oblike politične vladavine se da vedno kritizirati s stališča njihove ne-Umnosti. Po klasični shemi »znanstvenega socializma« je njihov propad prav njihova učinkovitost, ko proizvedejo tako razmerje med produkcijskimi silami in odnosi (ki jih sama vladavina uteleša), da se ti odnosi nujno presežejo.

Drugače je v stalinizmu, ki pretendira na monopol na socializem in njegovo znanstvenost hkrati. Legitimiziranje take politike tako z zna-

Degeneracija gibanja za socializem in osvoboditev (emancipacijo) v stalinizmu, ki je iracionalen v samem svojem bistvu in racionalen samo v argumentu, kaže na nevarnost utemeljitve politične akcije v samem Um, kajti vedno so na delu še »druge sile«. Problematizacija samih znanosti, ki naj bi proizvedle tisto racionalno, je ena pot. Problematizacija samih ciljev je druga pot. Refilozofikacija problematike pokaže problematičnost filozofije same. Prav »gverilsko« prikradeenje iracionalnega v tisto Umno nas opozarja na arbitramost predpostavke o možnosti določitve racionalnega. Prav tista »slaba neskončnost« v doseganju racionalnega iz še-ne-racionalnega vpelje na mesto sredstev za doseganje cilja belo pego, od koder spregovori »volja do moči«, torej iracionalnost oblasti. Samouprava (avto-nomija) kot razpolaganje z usodo proizvajalca in samoupravljanje kot participacija tam, kjer oblast še ostaja nedotaknjena v svoji hierarhiji in tehnologiji, sta delna, demokratska (in socialistična) odgovora, ne v smislu neke nove racionalnosti namesto stare, ampak v smislu preseganja »slabe neskončnosti« tako imenovane dialektike ciljev in sredstev.

MLADEN ŠVARC

OPOMBE:

1. F. Engels, Antidürring, CZ Ljubljana, str. 42—43
2. V zgodovini filozofije se nasprotje kaže kot nasprotje med metafiziko in empiricizmom. Nasprotje med metafiziko in dialektiko je skonstruirano, saj so prav metafizični sistemi razvijali dialektiko, seveda iz perspektive tako zastavljenega nasprotja kot »idealistično« dialektiko.
3. Marx, Frühe Schriften, Cotta Vlg., 1962, str. 602
4. Kant tega ne prekoraci; prav na prekoračitvi, na umestitvi v zgodovino, pa je možen Heglov sistem.
5. Stalinizem razvija študij polit-ekonomskih del na račun mladega Marxa. Toda »politična ekonomija« stalinizma samo prevzame kritiko kapitalizma, ki ji je ves čas analize zoperstavljen »svetovni socialistični sistem«. Le-ta pa je žalostna udejanitev »Zaprte trgovske države« oziroma je »nacionalna ekonomija« v nasprotju s »politično ekonomijo«.
6. Zato se na tem mestu uvede razlika v sami znanosti, kjer je »buržoazna« znanost apoloģija in kjer se vpostavitve te razlike med buržoazno znanostjo in znanostjo samo prenese iz politike v znanost.
7. Poljska kriza 1980—1981 je levico pretresla prav zaradi »manka« marksizma; ta manko pa ni nastal zaradi tradicije katolicizma ali zaradi blažaje »realnega socializma«.
8. Interdisciplinarna narava politične znanosti se kaže v povezavi različnih relativno nepovezanih področij, od ustavnega prava do statistike, in v pomanjkanju določljivega objekta znanstvenega raziskovanja, saj le-ta vedno znova uhaja politologu.
9. Gre hkrati za Marxovo misel in za njeno recepcijo v delih, ki imajo jasno koncepcijo in ki se jih ne da odpraviti z rezultati (Vprašanja leninizma, Dialektični in zgodovinski materializem, Zgodovina VKPb).
10. Primeri: Kuba, portugalske kolonije, predvsem Angola, Čile.

KAKO DELOVATI

KAKO DELOVATI

Vsaka družbena kriza je kriza družbenih odnosov, torej družbenih struktur, ki te odnose urejajo. V družbeni krizi, katere posledica in izraz je nezadovoljstvo nad delovanjem družbenih struktur, je zato potrebno svojo dejavnost zgodovinsko koncipirati v smeri, ki odpravlja same zgodovinske pogoje tega nezadovoljstva. Predvsem je potrebno ugotoviti, ali gre pri družbeni krizi za okvaro znotraj posamezne strukture, oziroma jo je potrebno v celoti ali pa deloma nadomestiti z novimi elementi. Ker zgodovina ni ravnotežni, reverzibilni proces, je izključena možnost, da gre zgolj za okvare. Glede na to, da je popravljanje okvar relativno enostavna operacija, pa je potrebno pri vstavljanju novih elementov v družbene strukture oziroma pri njihovi zamenjavi v celoti upoštevati sprejemljivost družbenega organizma za takšne spremembe, saj ta lahko nove elemente zavrže kot tujke, regenerira odstranjene dele, oziroma jih sebi ustrezno modifikira ali pa celo umre.

Vsaka družbena struktura ima svoj ideal, svoj načrt. Tako je na primer jasno, da iz proizvodnega procesa tovarne, ki izdeluje avtomobilske gume, ne morejo prihajati računalniki, čeprav je to tovarno možno opredeliti kot tovarno, ki proizvaja računalnike. V taki tovarni je mogoče izboljševati tehnologijo proizvodnje avtomobilskih gum, in ne računalnikov. Kolikor je ta primerjava videti banalna na področju materialne proizvodnje, pa se je tega pri presojanju delovanja družbenih struktur potrebno zavedati, kajti te družbene strukture si lahko zasnujejo smotre, ki so znotraj njih samih neuresničljivi. To pomeni, da je potrebno takšne družbene strukture nadomestiti z novimi elementi v celoti, da bi uresničili zastavljene cilje, oziroma so ti cilji utopični.

Družbena struktura je odtujena takrat, ko je njen ideal nastal brez sodelovanja posameznika, ki ga uresničuje. Tako družbena struktura določa posameznikovo dejavnost. Odtujen tip družbene strukture je torej hierarhično zasnovan in posamezniku onemogoča kreativno poseganje v lastno dejavnost. Proces uresničevanja idealov odtujenih družbenih struktur odtuja človeka samemu sebi. Izničuje mu njegovo individualnost, pa naj se ta kaže kjerkoli, tudi v odnosu med moškim in žensko. Klasičen primer odtujenega dela je delo v materialni proizvodnji. Materialna proizvodnja je načrtovana izven svoje lastne sfere. Delavec je v njej podrejen stroju. Svojo kulminacijo je odtujenost dela dosegal za tekočim trakom, ki pa se danes že opušta. Zgolj z odpravljanjem tekočega traku sicer ne izginja hierarhija v celoti, vendar je znotraj nje delavcu omogočeno, pa tudi zaželeno, da o svojem delu razmisli in da ga po svojih močeh izpopolnjuje. Ni pa delo v materialni proizvodnji edini primer odtujenega dela. Prav tako je odtujeno delo ljudem v duhovni proizvodnji, na področju informiranja, v šolstvu... V šoli predpisani učni program in šolski odnosi učitelju in učencu onemogočajo postati subjekt svojega dela.

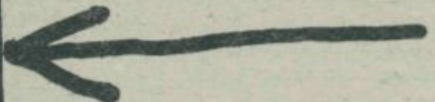
Neodtujene družbene strukture so takšne, da v njih delujoči posameznik kreira ideale te družbene strukture in se s tem realizira kot družbeni individuum. Ta kreativna dejavnost družbene strukture spreminja in ji s tem daje življenje, medtem ko odtujene družbene strukture učinkujejo na v njih delujočega posameznika kot mrtve. Zato žive družbene strukture ne prenašajo formalne, hierarhične organizacije dela in z njo vred tudi ne formalne odgovornosti. Potrebujemo pa takšno organizacijo dela, v kateri je posamezniku omogočeno kreativno delo. Samo subjekt lahko nosi odgovornost za svoje delo. Posameznika pa konstituira kot subjekta ravno to, da sam odloča o svojem delu, da torej opravlja kreativno delo. Človekova dejavnost pa ni omejena na posamezno družbeno strukturo. Človek je njihovo presečišče. Da bi se človek lahko uveljavil kot družbeni subjekt, se mora uveljaviti kot subjekt na vseh področjih svojega delovanja. Medsebojna zgodovinska pogojenost struktur preprečuje posamezniku, da bi se v celoti uveljavil kot družbeni subjekt, čeprav samo v posamezni družbeni strukturi. To pomeni, da je potrebno družbene strukture spreminjati tako, da bo posameznikova dejavnost hkrati odločanje, in ne tako, da se odločanje pojavlja naknadno ali kje drugje. (Tak različen način odločanja skuša uresničiti sistem samoupravnega socializma). Kaže, da bo mogoče zadostiti zgornji omenjenemu pogoj tako, da bo posameznik odločal z močjo argumenta in da bo njegov delovni proces tvorjenje tega argumenta.

Dokler pa temu ni tako, se posameznik pojavlja nasproti svojim družbenim dejavnostim kot privatnik s svojim lastnim interesom in dejavnostjo, vendar se kot privatnik ne more realizirati kot družbeni individuum, ampak samo kot družbeni izobčenec. V primeru, da bi bila ta družba zaprt sistem, posameznik sploh ne bi imel možnosti realizirati se kot subjekt svojega delovanja. Tako pa lahko svojo realizacijo prenese na spopad z naravo ali družbo, da hoši in pleza po gorah, podzemskih jamah, da jadra, da leta z zrakoplovom, se potaplja, gre na severni tečaj, ugrablja letala, dirka po cestah... V izjemnih podvigih se lahko uveljavi kot osebnost tudi pred drugimi. Posameznik, ki je odtujen svoji družbeni dejavnosti, išče svoj lastni smisel življenja. Na tej poti mu uspešno pomaga potrošniška ideologija, ki mu dela privatno življenje znošno in zanimivo. Potrošniška ideologija ima pred ostalimi to prednost, da ponuja posamezniku konkretne, realne in prijemljive cilje, kot so na primer avto, hiša, obleka. Vse to pa za različne cene in okuse. Zmanjševanje delovnega časa usmerja posameznika k temu, da se vse bolj ukvarja s samim sabo in ne z odtujitvijo svoje družbene dejavnosti. Ta proces je v razvitih deželah prišel že tako daleč, da v njih pod družbenim okriljem delujejo različne psihološke in sociološke ustanove, ki skrbijo za to, da posameznik vztraja pri svojih privatnih iskanjih. „Zavest nikoli ne more biti kaj drugega kot osveščena nit, in bit ljudi je njihov dejanski življenjski proces.“/1/ Na privatni in družbeni sektor razklanja življenjski proces posameznika je na individualno in družbeno razklana osveščena bit posameznika.

Kako torej delovati in kako ne delovati? Mrtve, odtujene družbene strukture imajo lahko nasproti sebi ves čas opozicijo, ki pa vsebinsko ne počne nič drugega, kot da z idealno resnico teh struktur razgalja neresnico njihovega delovanja. Dejanske strukture prikaže kot lažne. V trenutku, ko ta opozicija prevzame oblast (se utelesi), začne njena idealna resnica funkcionirati kot njena dejanska resnica. Tako si vsaka institucija lahko zagotovi stalno opozicijo, ki je nikdar ne more odpraviti, torej preseči. Takšna kritika torej ne daje upanja za zgodovinski napredek.

MORDA
TAKO?

Prav tako je potrebno vedeti, da so hierarhične strukture zasnovane tako, da posamezne manjše strukturalne spremembe znotraj njih ne vplivajo na celoto. Zaradi vloge posameznika, ki deluje v takšni strukturi, je vseeno, na katerih in kakšnih osnovah ta struktura sploh funkcionira. Njen glavni smoter je, da funkcionira. Temu smotru ustrezajoč je tudi kriterij za sposobnost delovanja posameznika, ki je opredeljen s tem, koliko lahko posameznik funkcionira, ne pa kako posameznik opravlja svoje delo in kakšno to delo je. Takšne družbene strukture so lahko ves čas zaposlene z notranjimi organizacijskimi spremembami, ki pa ne načenjajo njihovega značaja. Njihov odnos do družbe je izrazito pragmatičen. Na dogodke se predvsem odzivajo, nimajo pa lastnih družbenih pobud, oziroma so te nezaželene. Takšen način delovanja je značilen tudi za naše birokratske strukture torej tudi zgodovinsko ne prinaša napredka.

Delovanju ljudi so odprte vse družbene strukture, niso pa vse družbene strukture odprte mehanizmom upravljanja neposredno preko političnega sistema (države), oziroma je ta vpliv težko praktično izvajati. Tu gre na primer za družino, moralno, za neformalno urejene družbene strukture, za delovanje na področju kulture, znanosti (CIA je pred kratkim predlagala, da bi izvajala cenzuro nad objavljenem rezultatov znanstveno raziskovalnega dela ameriških raziskovalcev), za prispevke v množičnih informacijskih sredstvih, kjer se da marsikaj prebrati tudi „med vrsticami“. Čimbolj je neka družbena struktura odtujena tistim, ki jo predstavljajo, težje vpliva na družbena dogajanja v celoti in večji meri deluje kot mrtva družbena struktura. Takšna družbena struktura se doživlja navzven kot neučinkovita. Ravno zaradi svoje neučinkovitosti se je manj sposobna kritizirati in na podlagi te kritike prestrukturirati, kajti tudi ta kritika lahko učinkuje kot mrtva, odtujena kritika, ki naj zadosti smotru, da naj pač se vnaprej funkcionira. Taka kritika se pojavlja kot del funkcioniranja. Sloni na birokratski iluziji, ki jo ustvarja meščanska država s predstavo, da je oblast nad družbo, da je družbena nadstruktura. Prevzem državne oblasti sam po sebi v ničemer ne odpravlja meščanske družbe. Meščanska družba je konstituirala meščansko državo. Neustreznost vnašanja neorganskih organizacijskih oblik izraža zgodovina nerazvitnega sveta, kamor je bil kapitalizem prenesen in ne samonikel.

Če je mogoče poenostavljeno pojasnjevati delovanje posamezne družbene strukture in posameznikov v njej, ob predpostavki, da ta struktura funkcionira popolnoma neodvisno od posameznikove volje, pa se je potrebno ob zgodovinski umestitvi te strukture zavedati te predpostavke in jo vnesti nazaj v zgodovino, da ne bi prišlo do neljubih pomot, ki bi utegnile imeti v zgodovini človeštva velike posledice. Ne določa samo življenje zavesti, temveč tudi življenje zavest /2/. Zaradi neupoštevanja te tihe predpostavke sledi napačen sklep, da se je mogoče boriti za odpravo obstoječih družbenih struktur samo izven njih, in sicer s frontalnimi, brezkompromisnimi napadi vse do njihovega uničenja. Zaradi olajšave pri analizi delovanja družbenih struktur se družbene strukture obravnavajo posamezno. Ob neupoštevanju te tihe predpostavke je tako mogoče izpeljati naslednji napačni sklep, da je mogoče zrušiti eno posamezno družbeno strukturo, ki se zaradi te tihe predpostavke ne kaže vkomponirana v zgodovinsko celoto. Kot primer takšnega sklepanja velja prebrati V.I. Leninovo delo Država in revolucija, kjer se mu je poleg tega zgodovinska celota prikradla v delo skozi zadnja vrata.

Država je tudi zgodovinski temelj, v katerem se je človek potrudil za trizbeno bitje, tako da je s svojim delovanjem tvoril zgodovino človeške družbe same. Družbene strukture vedno delujejo skozi ljudi, čeprav nemalokrat ustvarjajo vitez, da stojijo nad njimi in njihovoj dejavnosti, pa naj gre pri tem za funkcioniranje masovnih informacijskih medijev, za birokrate, kapitaliste, proletarce, za moralo ali pa za družino. Zato zgodovina človeške družbe ni samo zgodovina družbeno ekonomskih formacij, čeprav jo je mogoče nanje v obravnavi zvesti. Prav tako zgodovine človeške družbe ni mogoče izpeljati samo iz razvoja materialne proizvodnje, saj je družba v zgodovini vedno funkcionirala kot celota v razvoju in prepletanju različnih

medsebojno zgodovinsko pogojenih družbenih struktur./3/ Poleg tega pa je materialna proizvodnja kot taka zgodovinsko vezana na blagovno produkcijo. Koren za zgodovino človeške družbe je človek sam. Zgodovina opozarja na to, da so se družbene strukture ves čas spreminjale, da so torej imele svoj notranji razvoj in revolucionarna obdobja, v katerih so odmirale stare in nastajale nove. Zgodovina ne prizna mrtvih struktur, ni pa vseeno, od kod pridejo zgodovinski posegi vanje. Posamezne družbene strukture ne odmore s tem, ko njene funkcije prevzamejo drugi nosilci. Družbene strukture odmore s tem, ko odmore njihove družbene funkcije. V tem sistem samoupravnega socializma ne ukinja države, temveč jo razvija. Uresničjuje njeno resnico obče družbene institucije. Več je v njem odtujenega birokratskega odločanja, manj se razvija, ne more pa odpraviti odtujitve človeka v družbi, saj je kot političen sistem v tem omejen. Ljudje so zgodovinski subjekti v razvijanju družbenih struktur, ne glede na to, da so nove družbene strukture lahko hkrati tudi novi načini odtujevanja družbene dejavnosti posamezniku. Komunisti so ljudje, ki težijo k odpravi odtujenosti delovanja družbenih struktur nasploh. Temu ustrezno morajo poleg države posegati še znotraj vseh ostalih družbenih struktur (v kulturo, znanost, religijo, moralno, družino...) Znanost se kaže kot ena trenutno najbolj opazno razvijajočih se družbenih struktur. Za znanost je značilno to, da v hipu, ko prenehajo raziskovalci potrjevati znanstvena spoznanja v praksi, jih razširjati in spreminjati, preneha biti znanost. Na področju družbenih ved se tako lahko sprevrže neposredno v ideologijo. Ideologija se kaže kot primer odtujene, mrtve družbene strukture. Tudi znanstveni socializem pri tem ni izvzet. Če hoče ostati znanost, se mora potrjevati kot znanost, in ne kot ideologija. Mora torej imeti svoj razvoj in revolucionarna obdobja.

Sedanja družbena akcija kaže kritično refleksijo položaja jugoslovanske skupnosti. Ta ne sme biti formalna, temveč realna in mora ustrezno poriniti naprej tiste, ki so sposobni kritično kritizirati (s kritičnim odnosom do lastne kritike) in na podlagi te kritike delovati v družbi. To pomeni, da je potrebno izvesti njeno zgodovinsko upravičeno prestrukturiranje, ki mora seči v vse družbene strukture. V letošnjem letu se bodo zvrstili kongresi družbeno-političnih organizacij. Posebno je problematično delovanje takomenovanih frontnih organizacij, kot je ZSMS, ki v svoji forumski obliki dela visi na preostalem državnem aparatu kot pa v svoji deklarirani bazi. Gre torej za vprašanje, kako zgodovinsko dosegati napredek. Temu ustrezno tudi kritika ne sme ostati na opisanem nivoju (kaj smo in kaj nismo uresničili) in preložiti neuresničeno na prihodnje obdobje. Program ne sme vsebovati samo interesov, temveč predvsem realne možnosti in poti, po katerih se ti interesi lahko uveljavijo. Ta zahteva pa predpostavlja zgodovinsko realno družbeno analizo in zgodovinsko mesto posameznih organiziranih subjektov v njej. Mi jim bomo pri tem skozi časopisne strani in tudi znotraj ZSMS po svojih močeh pomagali.

1 MEID II, Nemška ideologija: str. 25
2 Primerjaj s stavkom na isti strani: „Ne določa zavest življenja, marveč življenje določa zavest.“
3 Tipičen produkt svoje dobe in dokaz medsebojnega prepletanja medsebojno zgodovinske pogojenosti posameznih družbenih struktur je računalnik. Z notranjo hierarhično organizacijo dela, z od zunaj programiranim delovanjem, z omejenimi in kontroliranimi viri informacij je utelešenje totalno odtujenega delavca.

V zadnjem razdelku knjige Miščević analizira položaj filozofije, v komunikacijski shemi (sposoja si Jakobsonovo terminologijo), ter tako prav pristane na vprašanje imperativa. S tega zornega kota bi bilo ta zadnji članek poučno analizirati.

Sam se obračam k drugemu vprašanju, za katero sem dejal, da je odsotno, k vprašanju ženske. Žensko, vprašanje Drugega spola, zasledimo sicer že na vinjeti na platnicah knjige, in menda ni slučaj, da gre za izginulo, dvakrat izgubljeno Evidiko. Sicer pa je o vprašanju Drugega spola neposredno govor v zapisu o Fichteu in o družini. Seveda gre tako kot že pri Heglu, ki je omenjen v analizi Derridajeva „Glas“, za vprašanje družine, ki je vezano na moč, na državo. Miščević se npr. (str. 118) čudi, da je spolnost „jamstvo neprotislovnosti“. Lahko pa bi dokazali, da vprašanje Drugega spola kot takega ni zastavljeno na ustrezni ravni ter da tudi ne more biti, ... zaradi določenega stila, in sicer filozofskega, ki obvladuje, pa najsi bo še tako koroziven, razpravo.

In res se nam včasih zazdi, da pisca, ki z osupljivo in obenem pedantno natančnostjo raziskuje pogoje resnice, ne obvladuje nikakršna odvečna želja. Vendar pa bomo to potezo izkoristili za pohvalo ter Miščevića poimenovali z imenom Rolanda Barthesa, vsaj za trenutek. J.-A. Miller pravi na kolokvij o Barthesu, da slednji ni ničemer zadolžen, in dejali bi, da je sam gospodar svojega stila, da nima gospodarja, da bi pravzaprav vedel, ter to vselej znova presenečen odkrije: to je „le Grand Non-Dupe“, tisti, ki se ne pusti prevarati ničemer: svoji želji popusti čez mero, da postane tako kot stoik njen suženj. Vsi predikati sicer pri Miščeviću ne bi veljali, vendar pa opozarjamo, da navaja J.-A. Miller Lacanov tekst, v katerem ta trdi, da spola ni, dokler imamo opravka z dušo. Miščević se pravzaprav ne pusti odnesti stilu, in je zato pot stran od duše, k Drugemu spolu, še prej zaprečil. To pa mu nalaga pravzaprav že anti-barthesovska poteza filozofske skupnosti, v katero se vsipuje: ta govori o spolu, a na „mono“ način, „homo-seksualno“.

Vrnimo se k vprašanju imperativa, ki ga prenaša (filozofski) tekst. Ta se naslavlja na figuro filozofskega bralca, ki je zveden na potezo vedenja, to je imperativ, ki poziva k vedenju. Kako ne bi to razpoznavali tradicije filozofskega prebujenja k vedenju, vse od Talesovega gnothi seauton, pa čez Kantov imperativ do fenomenološke vrnitve k stvari sami, k stvari, ki jo je treba s pomočjo imperativa prebuditi iz utvare običajnega dojemanja, da bi jo vzdignili v dostojanstvo pojma.

Filozofa prebudi imperativ iz tiste prve nelagodnosti, ko se je kot subjekt soočil z resnico vzroka svojega razcepa, presežka-užitka.

Ko bo potem kot eden redkih stopil iz tega položaja na pot pisanja, bo vedenje, ki se zapisuje, še vedno podpiral začetni imperativ: a filozof bo tedaj v drugem registru, vključen bo v drugi govor. Stil njegovga pisanja pa bo obvladovalo dejstvo, da za vedenje, ki ga podpira imperativ, ni vprašanja, ki nanj ne bi bilo mogoče odgovoriti.

Sele dejstvo pisanja postavi filozofa v drugo razsežnost, v razsežnost ženske strani vpisa, tega vprašanja pa filozofu kot takemu ni mogoče artikulirati drugače kot na način fantazme, in zato deluje v njegovem tekstu kot odsotno vprašanje, ki pa tekst strukturira.

Ostaja le še vprašanje Ne-Celega, ko bi bilo vedenje v oporo presežku-užitka: taka umestitev vedenja bi imperativ postavila na mesto produkta govora, to bi bilo vedenje, ki z njim imperativ ne bi več imel kaj početi /S₁ // S₂/!: vedenje, ki je lastno zgolj ženski, ko je ta v položaju Drugega spola. Take usmeritve vedenja pa pri Miščeviću, v kolikor gre za filozofski tekst, ne bomo zasledili. In menda bi bilo to preveč pričakovati pri knjigi, ki se je omejila na uvedbo filozofije jezika.

Gotovo se zastavlja vprašanje, kaj nas je pooblastilo k taki precej drzni (in povrh še esejistični) uporabi instrumentarija štirih govorov, kot jih je v matemih artikuliral Lacan, ob Miščevićevi knjigi. K temu nas pooblašča Miščevićeva uporaba istega instrumentarija v zadnji številki „Dometov“, ko skuša z njimi sam določiti mesto pravne govorice. Poleg tega pa zasledimo poleg že omenjenega poskusa določitve filozofskega govora z Jakobsonovo komunikacijsko shemo še eno analizo filozofskega govora v njegovi doslej še neobjavljeni razpravi (odlomek bo izšel v „Problemih“), kjer skuša za določitev mesta korpusa filozofskega govora uporabiti instrumentarij štirih Griceovih imperativov, konverzacijskih implikacij.

Končno bi rad povedal še, da mi je pomenilo srečanje z Miščevićem dosti zato, ker me je na lastni poti opozorilo, da je filozof vezan na družbeno vez ter da ima filozofija svoj predmet, ta pa, pa naj bo presežek-užitka, ima svojo realno plat; realno plat, ki jo že vselej načena izreka govorice.

Na slednjo mnogokrat postanemo pozorni ravno, ko se oblikuje na način belega šuma motenj v komunikaciji, ko smo npr. že bili uverjeni, da smo določen tekst, pisavo ali knjigo dokončno prebrali.

Zato se bo treba k Miščevićevi knjigi filozofom, in ne le njim, še vrniti.

Kaj pomeni, da nastopi — tudi historično gledano — v knjigi vprašanje komunikacije in šuma prav pri obravnavi ene od smeri marksizma (Habermas)?

MATJAZ POTRČ

JACQUES LACAN

vloga zapisov

Nezavedno je tisto, kar beremo.
O uporabi črk.
S/s.
Ontologija, gospodarjev govor.
Govoriti o fuku.
Neberljivo.

Prav previdno se bom lotil tega, kar sem vam bil prihranil za danes in kar se mi zdi, še preden začnem, tvegana stvar. Gre za način, kako moramo v analitičnem govoru umestiti vlogo zapisa.

Vsem tem je nekaj anekdotičnega: nekega dne sem namreč na zbirko, ki sem jo objavil — izdati ali vreči med smeti, sem dejal — zapisal *Spisi*, saj boljše besede nisem našel.

Dovolj znano je, da teh *Spisov* ni mogoče preveč zlahka brati. Zaupam vam lahko avtobiografsko podrobnost — prav to je bilo, kar sem imel v mislih. Mislim sem, in morda je to, kar sem mislil, seglo vse do tod: *Spisov* ni treba brati.

Kot izhodišče to ni slabo.

1

Črko beremo. Zdi se celo, da je črka napravljena za podaljšek besede. Beremo jo, in sicer do-besedno. Vendar pa ni isto, če beremo črko ali če beremo. Jasno je, da ne gre v analitičnem govoru za nič drugega kot za to, kar beremo, za to, kar beremo onkraj tega, v kar ste nagovorili subjekta, da je bil dejal, in kot sem poudaril prejšnjč, to niti ni v toliki meri, da reče vse, ampak da reče kar koli si že bodi, da brez oklevanja govori bedastoče.

Predpostavka tega je, da moramo to razsežnost razviti, česar pa ne moremo storiti drugače kot tako, da jo izrečemo. Kaj je razsežnost bedastoče? Bedastoča, vsaj tista, ki jo lahko izustimo, ne seže daleč. V običajnem govoru se zaustavi kaj hitro.

O tem se prepričam, ko se povrnem k temu, kar sem bil svoj čas izustil, in vselej se bojim, če ga nisem polomil. Pri tem me je vselej prav zares strah, in sicer me je strah prav tega, da sem rekel kaj bedastega, nekaj torej, kar bi bilo glede na to, kar trenutno razvijam, spodletelo. Zaradi nekoga, ki se ukvarja s tem Seminarjem — prvo leto na Ecole normale bo kmalu izšlo — sem lahko imel občutek, ki ga imam včasih, ko se preizkušam, da kar sem bil tisto leto razvil ni bilo tako bedasto, vsaj ne v tolikšni meri, da bi mi to preprečilo razviti še kaj drugega, za kar se mi zdi, saj sem sedaj na tej točki, da drži.

Kljub temu pa *se prebrati* nič manj ne predstavlja razsežnosti, ki jo moramo, glede na analitični govor, umestiti v razmerju do vloge tega, kar beremo.

Analitičnemu govoru pripade glede na to določena prednost. Zgodovinsko važnega v tem, kar poučujem, sem se bil lotil od tod — morda ni treba toliko poudariti, da sem se tega lotil *jaz*, namreč tega, kar sem bil *jaz* izustil, prej je treba poudariti *od*, torej od kod je to poučevanje, katerega učinek sem *jaz*. Pozneje sem analitični govor utemeljil tako, da sem ga natanko artikuliral, in sicer tako, da ga lahko napišem na tablo s pomočjo štirih črk, dveh pregrad in petih puščic, ki vsako od teh črk povežejo z drugo črko v dvojico. Ena od teh puščic — ker so črke štiri, bi moralo biti puščic šest — manjka.

Ta pisava ima svoje izhodišče v začetnem opominu, da je analitični govor način novega razmerja, ki ne temelji na ničemer drugem kot na tem, kar ima vlogo besede, in sicer na nečem, kar lahko definiramo kot polje. *Vloga in polje*, sem bil zapisal, *besede in govorice*, in končal sem v *psihoanalizi*. Na ta način je bilo opisano, kar tvori izvornost tega govora, in ta ni iste vrste kot določeno število drugih, ki opravljajo svojo službeno dolžnost, ter jih že zaradi samega tega dejstva razlikujemo kot uradne govore. Ugotoviti moramo, katera je dolžnost analitičnega govora, tako da nam bo, če že ne bo postal uraden, vsaj udarjal v uho, kot da bi bili priča pridigi.

In v tem govoru moramo opredeliti, kakšna naj bo, če je že nekaj specifičnega, vloga zapisa v analitičnem govoru.

Da bi pojasnil vloge v tem govoru, sem vpeljal uporabo določenega števila črk. Najprej ki ga imenujem *predmet* (objekt) in ki vendarle ni nič drugega kot črka. Potlej A, ki ima svojo vlogo in deluje v tem, kar je v stavku postalo le zapisana formula, ki jo je proizvedla logika — matematika. Z A sem opisal nekaj, kar je najprej prostor, mesto. Dejaj sem — *mesto Drugega*.

Kako lahko črko uporabim, da bi opisala mesto? Jasno je, da je v tem nekaj varljivega. Ko na primer odje prvo stran tega, kar so v dokončni, za tisk pripravljeni obliki zbrali pod naslovom *Teorija množic*, pod vodstvom fiktivnega avtorja z imenom Nicolas Bourbaki, vidite, kako vstopi v igro določeno število logičnih znakov. Eden izmed njih opiše vlogo *mesta* kot takega. Gre za mali kvadrateg —

Sam torej črke nisem strogo uporabil, ko sem bil dejal, da črka A simbolizira mesto Drugega. Pač pa sem to zabeležil, ko sem omenjeno črko podvojil s S, ki tod pomeni označevalca, označevalca A v kolikor je ta prečrtan — S(A). Temu mestu A sem tako dodal določeno razsežnost, in dokazal sem, da kot mesto ne vzdrži, da obstaja razpoka, luknja, zguba. Predmet *a/1* objekt *a/* deluje, ko uzremo to izgubo.

To je pri vlogi govorice nekaj docela bistvenega.

Končno sem uporabil to črko, T, da bi termin falos razločil od zgolj označevalne vloge, ki vse do tod nanjo naletimo v analitični teoriji. Gre za nekaj izvirnega, in danes to opredeljujem tako, da moramo njegov relief natančno izraziti s samim zapisom.

Če so te tri črke različne, je to zato, ker nimajo enake vloge.

Ob tem ko bomo povzeli nit analitičnega govora, moramo sedaj ugotoviti, kaj uvedejo te črke v vlogo označevalca.

2

Zapis nikakor ne pripada istemu registru, in če se lahko tako izrazim, ni isti hec kot označevalec.

Označevalec je razsežnost, ki jo je bila vpeljala lingvistika. Lingvistika v polju, kjer je proizvedena beseda, ni nekaj samo po sebi umevnega. V podlago ji je določen govor, in sicer znanstveni govor. V besedo vpelje razloček, ki utemelji razliko med označevalcem in označencem. Razdruži nekaj, za kar se zdi, da je samo po sebi umevno, namreč, da ko govorimo, to nekaj pomeni, da je v tem označenec, in še več, da je vse do določene točke temu v podlago le vloga pomenjanja.

Če hočemo razločiti razsežnost označevalca, zadobi ta svojo obliko sele ko rečemo, da to, kar slišite v slušnem smislu izraza, nima nikakršnega razmerja s tem, kar to pomeni. Gre za dejanje, ki mu ni v podlago nič drugega kot določen govor, znanstveni govor. To ni nekaj samo po sebi umevnega. In sicer je to tako malo samo po sebi umevno da je celoten govor, ki končno ni tako slabo zastavljen, saj gre za Platonovega *Kratila*, napravljen zato, da bi pokazal, da razmerje vseeno mora biti in da označevalec sam po sebi nekaj pomeni. Ta poskus, ki mu s točke, na kateri se nahajamo, lahko rečemo brezupen, obeleža neuspeh, kajti iz nekoga drugega govora, znanstvenega govora, prav z njegovo uvedbo, in na način, pri katerem lahko zgodovino pustimo v nemar, sledi, da se označevalec postavi le tako, da z označencem ni v nikakršnem razmerju.

Termini, ki jih tod uporabljamo, so spolzki že kar sami po sebi. V tolikšni meri zaupanja vreden lingvist, kot je bil Ferdinand de Saussure, govori o arbitarnosti. To je spodsrljaj, spodsrljaj v drugi govor, v gospodarjev govor, če naj mu povemo ime. Arbitarnost ni nič takega, kar bi ustrezalo.

Ko razvijamo govor, moramo, če hočemo ostati v njegovem polju in nočemo pasti v kakšnega drugega, vselej poskušati dati temu govoru konsistenco: in iz njega lahko izstopimo le tako, da temeljito premislimo. Ta skrb je tembolj nujna, ko gre za vprašanje, kaj določen govor je. Če rečemo, da je označevalec arbitaren, to nima istega dosega, kot če enostavno rečemo, da nima razmerja s svojim učinkom označenca, kajti tako bi zdrsnili k neki drugi referenci.

MOŽNOST POLITIČNE SOLIDARNOSTI

MOŽNOSTI POLITIČNE SOLIDARNOSTI

Že polnih deset dni je minilo od Koncerta solidarnosti z bojem poljskih delavcev – zadosten argument, da se še naprej molči o tem dogodku, in po drugi strani zadosten argument, da so govori označili odziv na koncert, pa tudi odziv na samem koncertu. Kajti krajše in daljše ocene slišane glasbe vendar ne sežejo tja, kamor naj bi segla manifestacija, ki pa je navsezadnje pokazala, da ji je bolje reči kar malo bolj drugačen rock žur. Ali pa je mogoče zamisel segala predaleč, in je segla v prazno? Ko smo tik pred prireditvijo izvedeli, da se je v ZDA podobnih zborovanj udeležilo tudi samo po 500 ljudi in se je za ljubljanski koncert že napovedovala tisočglava množica, je marsikdo, ne brez toplih nacionalnih čustev, upal na uspeh prireditve, oziroma rečeno naravnost na veliko politično odmevnost. Kakšna napaka se je torej prikradla v tovrstna sklepanja?

Uradni odmev je res pičel. Natančneje rečeno, sploh se ga ne opazi, če upoštevamo možnost, da je prireditev uradno odmevala samo za zaprtimi vrati. Relativno obsežna ocena, ki se je pojavila v osrednjem slovenskem glasilu, namreč razen v naslovu ne analizira manifestacije, temveč zgolj koncert. Ocena daje ves čas videz, kot da je šlo za dva ločena dogodka, od katerih je bil eden političen, drugi pa glasbene narave. Ali pa ni mogoče ocena v Delu samo nekritično reflektirala resnice prireditve in bi potem morali v kritičnem duhu spremeniti njen zadnji podnaslov iz „Dvoplastno“ v „Dvotirno“? Navsezadnje nas torej dejstvo, da SZ ni reagirala na ta dogodek, oziroma vsaj nam ni znano, da bi – to dejstvo torej samo potrjuje predpostavko, da sploh ni bilo na kaj reagirati. Odgovoriti je torej treba na vprašanje o političnih rezultatih in predpostavkah tega koncerta in podobnih manifestacij sploh.

Vsekakor tu gre najprej za vprašanje, kaj je želel s to prireditvijo pokazati organizator. Tautologičen odgovor Solidarnost z bojem poljskih delavcev seveda ne pove ničesar. Še vedno ne vemo za čigavo solidarnost gre. Ali za solidarnost organizatorja, izvajalcev ali mogoče vseh prisotnih. Vprašanje je v okviru samoupravnega sistema na videz nerelevantno, saj naj bi bili organizatorji le glas ljudstva, izvršilna roka volje vseh samoupravnih struktur. Pristanimo za enkrat na to uradno varianto in sklepajmo, da je tak širši interes cenzuriral iz programa FV in prijateljsko svetoval D'Pravdi, naj se odpove nameravanemu uvodnemu govoru in prizoru. Recimo temu: budno oko samozaščite, ki se ni dalo zmeti provokacijam. In kaj je po tem posegu ostalo – mirno lahko rečemo, da razen D'Pravde povsem običajen rock kolaž, ki se je pač sem in tja poskušil prilagoditi naslovu koncerta in je priložnostjo prikrojil nekatera besedila tako, da se je namesto imena Mojca, pojavilo ime Poljska. Ostalo je torej to, kar spet z izjemo D'Pravde – ni izpričevalo niti stopnje višje politične zavesti in zavezanosti, kot se izpričuje na vsakem rock žuru. V tej osvetlitvi dobi tudi cenzorsko dejanje organizatorja drugačne dimenzije. Če je bilo torej odstranjeno tisto najbolj politično zaostreno, ali je to res odstranilo množično oko samozaščite v sistemu samoupravljanja. Če res, potem je bila prireditev

solidarnosti gola farsa. Samoupravljalec je samemu sebi z organizacijo koncerta solidarnosti vnaprej odtegnil možnost, da bi bil politično solidaren. V primeru ko je cenzura ali samocenzura na delu javno, je smešno blebetanje, „da se rock subkultura in glasba ne ločujeta od aktualnega življenja, da rock glasba ni le zabava, ampak je lahko nekaj več, da je lahko poseganje v ta svet na specifičen način, zato pa vedno z namenom, da ga spremenimo na boljše,“ to lahko beremo v že omenjeni kritiki v Delu.

Druga in seveda nesamoupravna možnost pa je, da si je organizator samoiniciativno ali pa z iniciativo od ne vem že kje prilastil pravico cenzurirati program. To ne bi bila več farsa, pač pa gola prevara. Rezultat prireditve, ki si je nadela ime solidarnost, torej v nobenem od primerov ne bi bil nič kaj ugoden.

Ali pa je mogoče vsaj publika postavila na laž vse do sedaj našete možnosti zlorabe? Je vsaj publika pokazala večjo politično zavest in ali jo je sploh lahko pokazala?

Kot se je dalo opaziti, sta bili na prireditvi prisotni vsaj dve vrsti publike. Prva, ki se je po večini zbrala v parterju, je bila ista kot na vsakem rock žuru, druga pa, ki je zasedla tribune, je očitno predstavljala tiste bolj naključne obiskovalce, ki jih je tokrat verjetno privabil ali namen prireditve, ali pa kulturni animator v podjetju ali v tovarni. Prav slednji so tudi v največji meri odhajali še pred koncertom. Zakaj? Oziroma: zakaj so ostajali ravno oni v parterju? Tisti na tribuni so odhajali očitno zato, ker jih nekaj ni zadovoljivo, ali jih je celo odbilo. Če so prišli na manifestacijo solidarnosti, so morali ugotoviti, da odhajajo z rock koncerta, in pri tem jim ni koristila niti teza, da je novi rock v svetu in pri nas povezan z naprednimi gibanji. Tudi politično angažirana glasba, kot npr. projekt D'Pravde, ki pa ni v zavesti množic (pa naj imajo te množice še tako čuden prizvok) nanje ne more vplivati. Novosti in drugačnosti v vsakem primeru odbijajo – zato je publika v parterju mirno vztrajala do konca. Zato je rock kritika najslabše ocenila ravno prvi dve skupini, D'Pravdo in Buldoga; oboji so najbolj odstopali od že ustaljenih podob o tem, kakšna naj bo nova rock glasba sploh, ali od podob, kakršno so si jo ustvarili s svojimi prejšnjimi nastopi.

Obe vrsti publike pa je družilo eno, in sicer, da se praktično nista odzvali za uvodni govor, ki naj bi osmislil prireditev, ki naj bi povedal, zakaj smo solidarni z bojem poljskih delavcev. In če spet iščemo razloge, zakaj tak odziv, bi bil prvi, tisti najbolj optimističen ta, da je bil govor pač slab, take vrste, ki je je naše uho že preveč vajeno, skratka frazerski. In čeprav vse to, kar se tiče govora, drži, pa to še ne pomeni, da bi učinkovitejši govor stvar tako bistveno spremenil. Kvaliteta govora je v tem primeru nebitven, navsezadnje je nebitveno tudi to, kdo se skriva za govorom – slednje bi bilo tarča napadov nove leve. Gre za tisto najbolj pesimistično vprašanje in možnost, namreč: ali ima množica sploh možnost do lastnega političnega (poudarjam: političnega) odnosa v sistemu alternacije: ali samoupravljaja ali pa si

proti. Če samoupravljaja, si že vnaprej subjekt najnaprednejšega svetovnega gibanja, tvoja naravnost pa je že izpolnjena, zagotovljeno ti je častno mesto na lestvici revolucionarnih vrednot. Kakor hitro pa iščeš pozicije izven te vnaprejšnje privrženosti, si pač izven in torej nesamoupraven.

In kaj to pomeni za naš koncert solidarnost? Če je hotel pokazati in sprovcirati politično zavest množic, je bilo pravzaprav že vnaprej jasno, da je to nemogoča in mimogrede tudi nezaželena naloga. Samoupravna institucija, ki je prevzela organizacijo koncerta, je že vnaprej (s tem, da je to nalogo prevzela) zastavila in razstavila ves revolucionarni potencial prireditve. Publika je prišla s svojo navzočnostjo samo pasivno potrditi že samoupravno sprejet program. Da bi publika vnovič v dvorani s transparenti, klici ali čem drugim potrjevala že sprejeto, bi bila čista behavost. Za to zadolženi organi bi to njeno potrjevanje že potrjenega povsem upravičeno (v skladu s staro heglovski metodo) razumeli kot presežek, ki izpričuje vsaj predrznost, če ne že upor. Publika je na koncert tako res lahko prišla samo kot števno govedo.

No ja, to z govedom je res že malce pretirano – a le v toliko, kolikor govedu ne prisojamo možnosti sprejemanja zavesti. Množica je bila tokrat res v tistem tako prijetnem položaju, ko ji je lahko nekdo skozi in mimo omota zabave vnašal pristno proletarsko zavest. Zato navsezadnje niti ni važno, kdo se je skrival za uvodnim govorom. Važno je spoznanje, da politika še vedno pripada politikom kot glasba pripada glasbenikom. Rock koncert solidarnosti z bojem poljskih delavcev je to staro razredno resnico na najlepši način potrdil.

Andrej Drpal

Uredništvo Casopisa za kritiko znanosti, Mladine, Radia študent in Tribune so pripravila to številko, da bi

- se seznanili z zgodovinskimi razsežnostmi boja poljskega ljudstva
- razmislili o sedanjih karakteristikah poljske družbene krize
- ugotovili, da kriza real-socializma zahteva krepitev fronte subjektivnih sil socialističnega samoupravljanja
- osmislili solidarnost s poljskim delavskim razredom v kontekstu zgodovinsko materialistične analize.

Zato ima naša „Poljska“ tri dele. V prvem so analize sodelavcev, ki so vzeli v razmislek različne momente iz razvoja poljske krize; v drugem smo pritegnili k sodelovanju Marxa, Engelsa in Rozo Luksemburg v tretjem, najboljšežnejšem, objavljamo dokumente povojnega poljskega razvoja z akcentom na zadnjih letih. Uredništva, ki so pri tej izdaji sodelovala, bodo svoje naloge izpolnjevala tudi v bodoče.

NAROČILNICA

Naročam en (.....) izvod skupne številke POLJSKA.

Ime in priimek

Naslov

(Cena te številke je 100,00 din)

Poljska

CASOPIS ZA KRITIKO ZNANOSTI - MLADINA - RS - TRIBUNA

Poljska

CASOPIS ZA KRITIKO
ZNANOSTI
MLADINA
RS
TRIBUNA

Hjm. Ta Tribuna! Vse noviče pošljite na Trg Osloboditve 1!
#VALA

Iščemo kormošalce Tribune. JUHUHU. Čarajo nas fantastični zaslužki
Morganimim 59

Jaz pa bom riel plahat LENIN NA ROČEM TRGU, za katerega komoditel 3 jurje + poštno

PA ŽIVELA PROLETARSKA REVOLUCIJA!
DOL S KONTRAREVOLUCIJO (UREDNIŠTEV)

ŽIVELI DINOZAVRI, Tribuna in M.M.!

Komunistični manifest za 6 jurjev. Kaj se Tiiiiiii! Kdo?

Novočam časopis za kritiko ZNANOSTI
TRG OSLOPOTIVE 1 LJUBLJANA

Meni pa pošljite knjigo STEINERJA HVALEJA:
IZPITI IN GOSPOSTVO
in to za 75din + poštno.

NAROČAM:

IME

NASLOV

Naravnina za leto 82

IME

PRIMEK

NAROČAM:

o glasbi
budočnosti
Rock Band
GORILLAS

GLASBENA SEKCIJA ŠTUDENTSKEGA KULTURNEGA CENTRA

Rock: Študentski kulturni center bo tudi v prihodnosti nadaljeval z aktivnim predstavljanjem aktualne rockovske scene oziroma z organizacijo koncertov kritične in angažirane rock (predvsem punk) glasbe. Pri tem bo še vedno skušal to glasbo predstaviti čim širšemu avditoriju s pomočjo popularnih metod: najnižje možne cene vstopnic, primerni prostori, neagresivna redarska služba, možnost okrepčila. Obenem bo nadaljeval tudi s koncerti zanimivih tujih skupin. Ravno v zadnjem letu smo bili deležni nekaj takih koncertov (Siouxsie and the Banshees, Discharge).

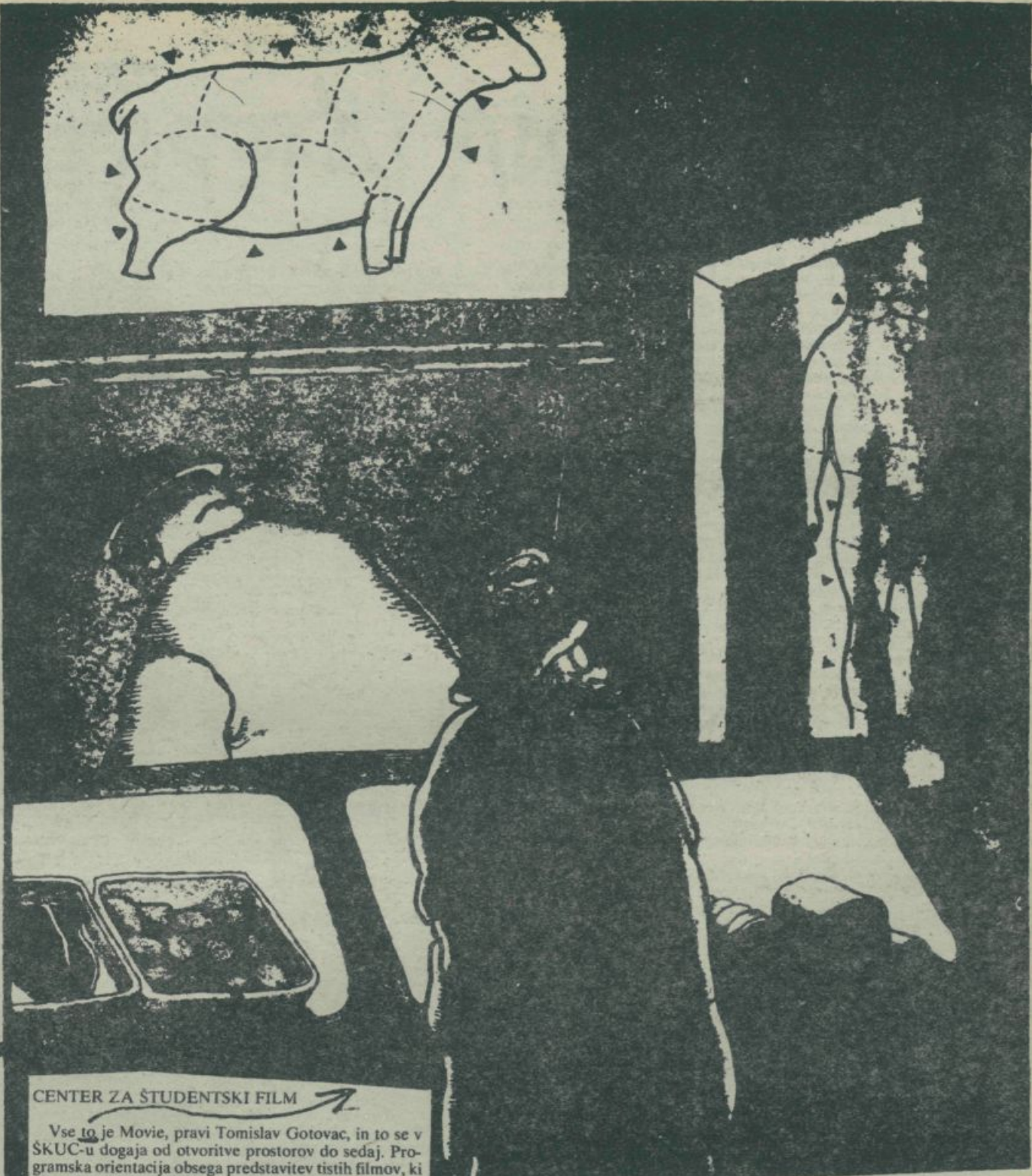
Rock v opoziciji: V letu 1981 je bil izveden samo en koncert angleške skupine Work. Zaradi finančnih težav je lansko leto odpadel tudi drugi, festival Rock In Opposition, ki pa se bo dogodil po vsej verjetnosti letos poleti. Rock v opoziciji predstavlja eno najrelevantnejših glasbenih oblik današnjega časa, zato bo Študentski kulturni center organiziral koncerte te glasbe tudi v prihodnosti.

Eksperimentalna glasba: Predstavitev eksperimentalne glasbe je bila odvisna predvsem od zunanjih sodelavcev Študentskega kulturnega centra, zato je bilo takih performansov z obzirom na aktualnost glasbe premalo.

Upajmo, da se bodo takšne stvari česčeje dogajale. Jazz: V letu 1981 je bilo nekaj uspešnih koncertov (BRAHMA, Holland...), tako da se nadaljuje kontinuiteta predstavljanja sodobne improvizirane glasbe. V prihodnosti bi si želeli predvsem večjo raznolikost nastopajočih, da se ne bi bilo prepogosto koncertov istih glasbenikov.

Nadaljuje se tudi uspešno ŠKUC-ovo sodelovanje s skupino Begnograd, ki je nastopila že v skoraj vseh večjih slovenskih mestih. Za prihodnost glasbe se torej ni treba bati.

Marko V. Uršič

CENTER ZA ŠTUDENTSKI FILM

Vse to je Movie, pravi Tomislav Gotovac, in to se v ŠKUC-u dogaja od otvoritve prostorov do sedaj. Programsko orientacija obsega predstavitev tistih filmov, ki jih naša insitucionalizirana reproduktivna kinematografija ignorira. Razpon sega od predstavitev amaterskih filmskih snovanj preko tako imenovanega drugačnega filma (alternativnega, čistega, eksperimentalnega) do predstavitev tistih avtorjev in kinematografij, ki jih zgoraj omenjene institucije (distributerji, Kinematografsko podjetje, Kinoteka, RTV) ne uvrščajo v svoj spored, torej mladi nemški film, kanadski film, švicarski, madžarski...

Logična posledica te ne samo afirmacije, temveč sploh možnosti predstavitve pravega FILMA v jugoslovanskem prostoru, je vzpostavitev alternativne distribucije, ki zaenkrat združuje centre v Ljubljani, Zagrebu, Novem Sadu, Beogradu in Sarajevu.

Možnosti za drugačen film so. Stiki z avtorji, klubi, institucijami v Jugoslaviji in tujini na eni strani, nemoč naših distributerjev pri odkupu na drugi strani bodo navkljub slabim tehničnim pogojem ŠKUC-a. Kar je posledica kulturne in ekonomske represije, pripomogli k izpeljavi zastavljene programa.

Drugi del dejavnosti CSF je filmska produkcija, uspehi na domači in mednarodni sceni. Tretjič: predavanja o zgodovini filma, semiologiji, dramaturgiji, montaži se bodo pričela še to pomlad.

Bojan Žorga

Zgodilo naj bi se v ŠKUC-u:

METAMORFOZA ŠT. 2 ALI NOSTALGIJA PO LEPOTI

V petek, 12. marca 1982, je v ŠKUC-u nastopila Eksperimentalna delavnica skozi čas s svojim komadom *Metamorfoza št. 2*. Nastopajoči (kitarist, slikar in flavtist, pevka ter igravec in igralka) so se hkrati predstavili tudi kot avtorji teksta, glasbe in slike. Delavnica je to resnično bila, eksperiment pa se je izkazal predvsem za eksperiment ponavljanja že znanega. To je kaj hitro dojela tudi publika. Do konca uro in pol trajajoče predstave se je od že sicer maloštevilnih gledalcev še polovica porazgubila po ljubljanskih lokalih, saj se jim je med samim komadom moralo razjasniti, da njegovega naslova — *Metamorfoza* — ne gre jemati niti dobesedno: kot spremembo oblike, preoblikovanje.

Komad je bil sestavljen iz krajših skečev, ki sta jih zaigrala igralka in igravec, odeta v črno, ona črna tudi v lase, oba pa s srebrnimi zvezdicami po licih. Besedilo je dišalo, če ne kar zudarjalo, po nečem močno postanem („sonce je tako črno“, „videla sem tvojo ženo“ itd.), še bolj pa sama igra, ki je zaobsegala predvsem sprehajanje po odru, sem in tja kakšen gib roke, sem in tja kakšen igralkin smeh, tudi nekaj njenih krikov, in enkrat igravec jok. Obraza povsem neizrazita (pa ne namenoma!), gestikulacija kot iz kakšnega gledališkega priročnika za igralce-amaterje (kar pa sta nastopajoča, če smo natančni, tudi bila). Njuna edina odlika je bila sproščenost, ki je vsaj delno zmanjšala mučnoston dogajanja. V drugem delu sta se igralca pojavila oblečena v belo, in to je bil tudi edini kontrast v celotni predstavi (pa spet ne namenoma). Sledil je prizor iz družinskega življenja; ona lačna ljubezni, on si jo dvakrat vzame; ona noseča, on se sprašuje, kakšen bo novi človek („morda bo močnejši!“); ona rodi, a rodi mrtvega otroka, in on ugotovi: „Ne bo novega človeka!“

Med skeči so se vrstile glasbene točke (kitara, kitara in flauta, kitara in petje), ki so se bolj trgale že tako raztrgano dogajanje; hkrati so dajale komadu tisti pravi okvir. Če se je bilo na začetku ob spremljanju skečev še mogoče spravešati, ali ni v vsem leporečenju prisoten vsaj kanec ironije, pa so besedila pesmi postavila ta dvom dokončno na hladno (in hladno je v ŠKUC-u že itak dovolj!); „iščem obraz“, „kje so ideali“, „skupaj v dvoje“ itd. Tudi glasba je bila podobno lepa (in kitaristu ne gre odrekati obvladovanja instrumenta, kakor tudi pevki ne obvladovanja glasu) in v tem se je nenavadno ujel a razstavljenimi slikami.

Na kratko: celotna scena je izražala eno samo — neznosno očitno — hrepenenje po lepoti, lepoti, lepoti, in kot taka je bila primerna edinoletu za opravljanje dekorativne funkcije, kar jo je proti volji akterjev tudi doletelo. Gledalci so prihajali in odhajali, se pogovarjali, pili pivo, kadili, mežikali en drugemu in se pomilovalno smehljali. Težnja po totalnosti, po estetskem zaokroževanju dogajanja na odru v celoto (zaradi katere bi si komad zaslužil prej oder kakšnega eminentnega ljubljanskega gledališča kot pa tega, na katerem se je pojavil), je vrgla gledalce VEN, saj znotraj predstave zanje ni bilo prostora: vse je bilo že povedano in publiki ni preostalo nič drugega, kot da govori o nečem drugem, kar pač še ni povedano. Eksperiment se je sprevrgel v dekoracijo in je kot eksperiment funkcioniral edinoletu za same akterje, ki so prišli na oder preizkusit svoje znanje.

S tem pa se je tudi na videz radikalen začetek predstave (akterji pridejo na oder, se priklonijo, brez ploška zaploskajo in povejo, da je predstava konec in da lahko spregovorimo še kakšno besedo o njej) izkazal za igračkano, za onemogel poskus destrukcije klasične gledališke forme (komad je bil v oglaših napovedan kot anti-drama!). Predstava je pokazala, da bi bila dosledna izpeljava tega poskusa (se pravi, da bi se konec na samem začetku res zgodil) edinoletu ko jo je vse dogajanje, ki je sledilo, šivalo in šivalo do onemoglosti in prepričevalo publiko, da luknje sploh ni. Publika se razen kakih desetih zagrzincev ni dala speljati na led, avtorji že davno znane metamorfoze pa niso opazili, da je spodrsnilo predvsem njim.

Ali drugače: volk se je naredil sitega, koza pa celo.

MOJCA DOBNIKAR

MARGINALIJA

Včeraj zvečer sta bili v Ljubljani vsaj dve zbirališči smetane. Glede na količino na teh dveh mestih zbrane elite, je celo vprašanje, ali bi v tem smislu tako produktivna Ljubljana zmogla s tovrstnim blagom zapolniti še tretji prostor.

Vsekakor pa sta preveč že dva, oziroma eden — tisti pač, v katerem si po sili razmer pač prisoten. Vzemimo primer, da nisi dobil kart za jazz v Cankarjevem domu — kaj ti je preostalo drugega, kot da si šel na premiero v Dramo. To sem seveda tudi storil — saj je premiera v Sentiakobskem gledališču zaradi svojega obskurnega položaja odpadla že vnaprej. Očitno mi je torej pisati o »Close of play« Simona Graya oziroma o »Igre je konec«, kot je Branko Gradišnik večje prevedel prvo-navedeni angleški original, kajti Simon Gray je rojeni Anglež in po vrhu dramopisec, TV-pisec in romanopisec. Vse te podatke lahko obiskovalec Dramo najde v gledališkem listu taiste institucije ob že navedeni predstavi — in tu se pričujoča in neizprosna kritika znajde v prav tragikomični zagati. Človek, se pravi kritik, gre in kupi gledališki list, da bi potem doma v miru prepisal dooločena dejstva o predstavi — a glej ga vraga, lahko si predstavljate njegovo presenečenje, skrajno neprijetno seveda, ko ugotovi, da je tej igri v tem listu s štiriindvajsetimi stranmi posvečenih borih šest strani. In celo od teh šestih strani je potrebno odšteti naslovnico, kjer lahko zveš le to, kar kot kritik že veš, namreč avtorja in naslov ter letnico 1981/82, kar navsezadnje niti ni tako napak. Druga stran ponovi prvo le z letnico, če odštejem drugičen odtенок podložene barve. Tretja stran je posvečena sliki nekega angleškega dandyja — predpostavljam, da je to Simon Gray.

Tri od šestih strani so šle torej v nič: ali je to konec kritiške igre? To bi že lahko bila ena od interpretacij naslova. Oseben se bolj nagibam k drugi interpretaciji, ki bolje odraža neumrljivi duh kritiškega genija, da je bilo namreč igre konec, še preden se je začela. Tu mislim seveda na igro SNG Dramo.

Namreč, edini dve strani komentarja k igri prepustiti prevajalcu, se pravi človeku, ki je sicer Prešernov nagrajenec, ki pa ni iz hiše, — vzrok taki prepustitvi je lahko le to, da je hiša že pred tem izstopila iz igre. In če malce zlobno dodam: izstopila je ravno s tem, ko je napovedala »Konec igre«. Tu je torej treba poseči tja, kamor segajo kritiki v prazno — v uprizoritev. In spet je treba reči, da se je uprizoritev zgodila že pred uprizoritvijo — v prejšnjih letih, ko smo v Ljubljani gledali uprizoritve Grayevih sodobnikov, recimo Pinterja, in spoznali, da pač nimamo globčne gledališke izkušenosti in da se mnogo bolj domače počutimo v tragedičnem patetiziranju in moraliznem cviljenju. S tem nočem reči, da konverzacijski teksti sodobnih angleških avtorjev navsezadnje niso naravnost izvrstne moralke. Angleška moralka postane izvrstna šele tedaj, ko se igralci in režiser ne trudijo, da bi globokoumno vtajali za smislom, ki se skriva nekje zadaj, ampak enostavno postavijo tekst na oder in ga na videz neobvezno odkonverzirajo. Smisel teh dram je na samem odru, nobeno intelektualistično ali moralistično pobiranje ni potrebno. V tem je angleška topournost visoko nad našo zategnjeno pametjo. To smo ugotovili že pri Pinterju in to bi lahko vedeli že vnaprej pri Simonu Grayu, zato je bila igra že vnaprej končana.

Tako smo bili na vseh nivojih predstave priče zgrešenemu samonanašanju. SNG Drama je že prej končala svojo igro z izbiro teksta »Igre je konec« in to svojo gesto je ponovila v gledališkem listu, kjer se pojavlja le prevajalec (ta pa je, kot vemo, prav ista baža kot tudi tekstopisec — takorekoč dvojna zarota). Povrh pa je večina gledališkega lista posvečena minulim uprizoritvam Dramo in minulim sezoni nasploh, se pravi nečemu, kar je v gledališkem smislu že mimo, končano in navsezadnje prav to minulo, že končano je tudi tista realna točka Grayevega teksta.

In če bi se na tem mestu v ta krog samonavezave vključila še uprizoritev, bi imeli prav prisrčen notri vljak. Ljubljanski rezultati pa je bil seveda le na glavno obrnjena napska — in tako ni čudno, da je na predstavi največ povedal prav Branko Miklavc, ki je ves čas molčal — a to ne molčal kot anallilik, ki da govori pacieniu (sem je merala poanta Grayevega teksta), pač pa molčal v vlogi modreca, ki da govori bebocem, da bi jim na koncu lahko pokazal vrata. Mimogrede: »Odpri vrata!« je tudi edini stavek, ki ga Miklavc čisto na koncu pove. Izkazala se je stara resnica, da se ne sme iskati, pač pa da se mora najti. Korunova režija je iskala in iskala, namreč smisel, pa je seveda lahko zato sprodiralata te svoje resnico, nevezdržno kokodakanje — če seveda izvažamo edine in ravno zato modre Miklavcove besede, ki zahtevajo, da se nekoga vrže skozi vrata. Koga? Glejalce, kritika ali pa mogoče one na oni strani. To naj bo dovolj o uprizoritvi drame Simona Graya »Igre je konec«. Na tem mestu bi se lahko začela mnogo bolj zanimiva analiza teksta — pa se ne bo.

A. DRAPAL

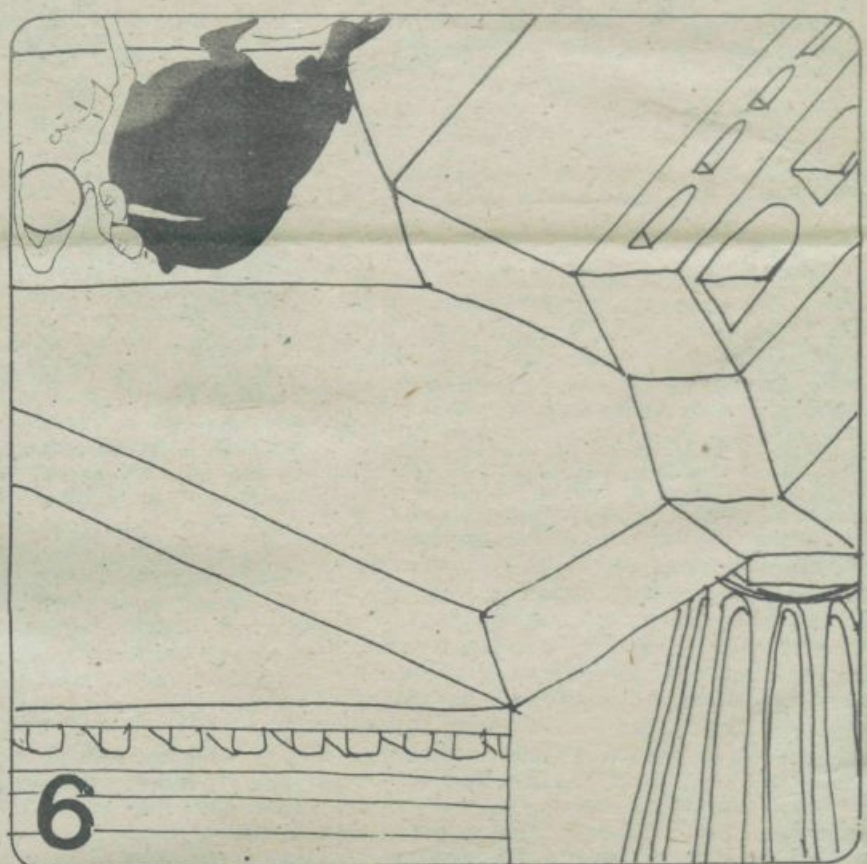
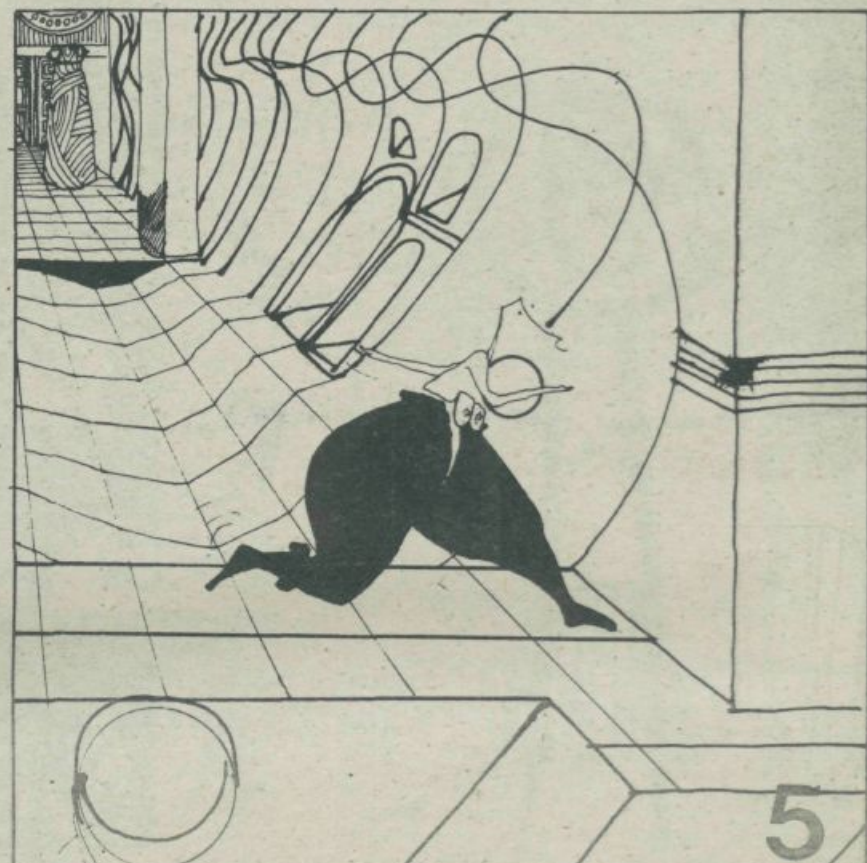
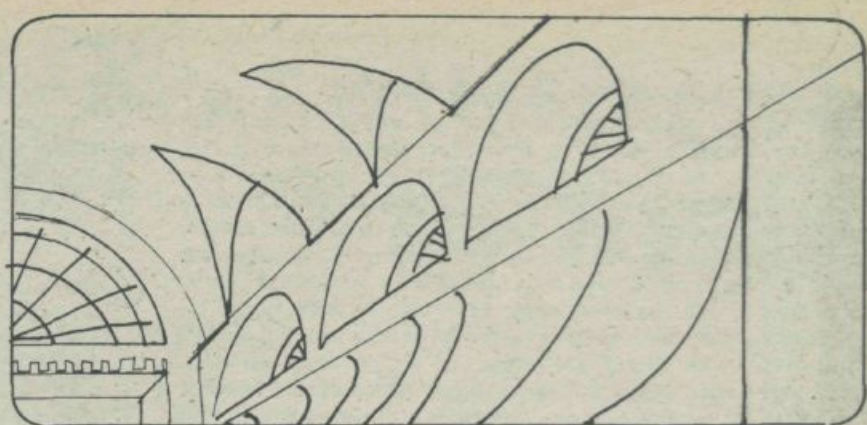
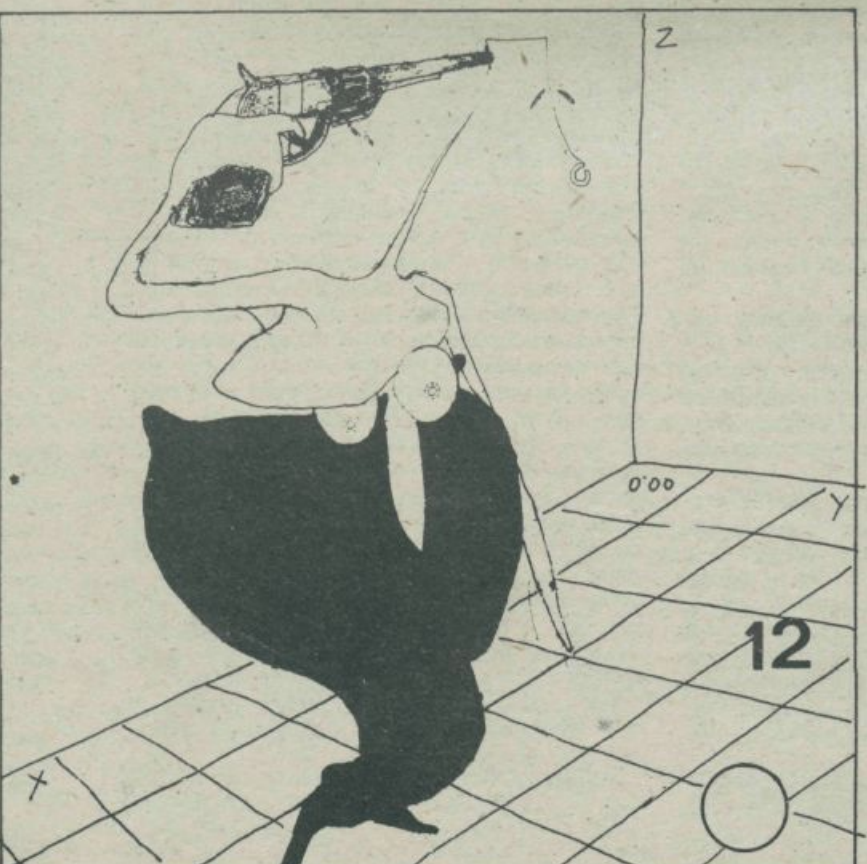
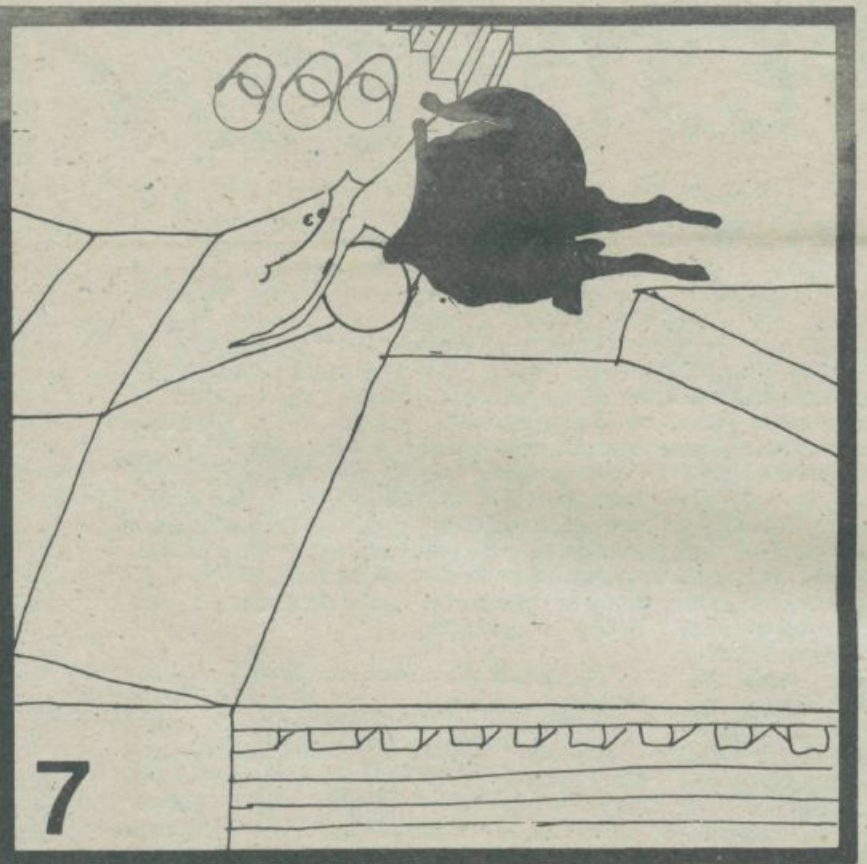
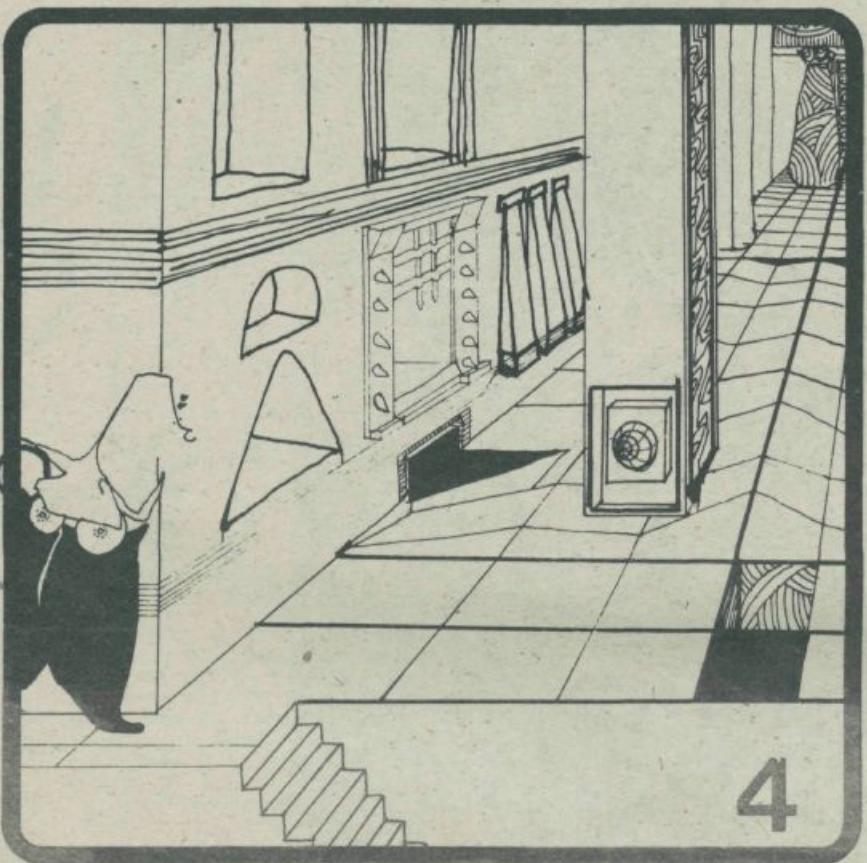
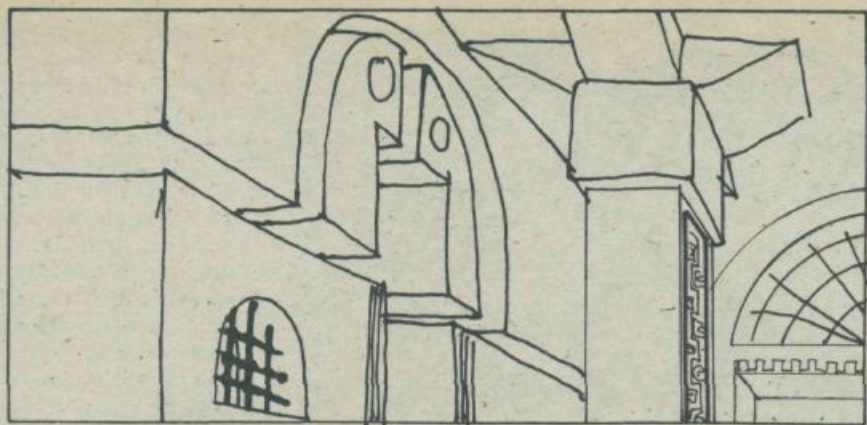
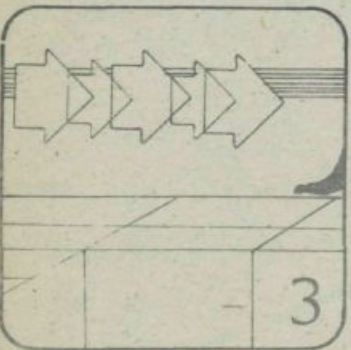

METKA S
SVOJO ŽOGO
SE PREDSTAVI

2

OTMAR
STRIP:
RISAL
PIŠAL IN

SE KAJ -
KOLENC
ALJOŠA

?